



Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Artikel 12-rapport

Boarnsterhim 2010



MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES
PROGRAMMA KRACHTIG BESTUUR

Rapport naar aanleiding van het verzoek van de gemeente Boarnsterhim voor een aanvullende uitkering uit het gemeentefonds over het begrotingsjaar 2010

Den Haag, 9 februari 2011

Inhoudsopgave	Pagina
Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 De aanvraag	9
1.2 Selectiegroep en kerngegevens	10
1.3 Algemene karakteristiek en achtergrondinformatie	11
1.4 Voorgeschiedenis	12
1.4.1 Preventief toezicht en begrotingscan 2008	12
1.4.2 Pré-artikel 12 en artikel 12-aanvraag	14
1.5 Verslag provincie Fryslân	15
1.6 Tussenrapport	15
1.7 Oorzaken financiële problematiek Boarnsterhim	16
1.8 Herindeling	19
1.9 De vergelijking met zichzelf en met de selectiegroep	20
1.10 De aanpak	21
2 Algemene en bijzondere voorschriften	23
2.1 Inleiding	23
2.2 Algemene voorschriften	23
2.3 Bijzondere voorschriften	24
2.4 Conclusie	24
3 Financiële resultaten	25
3.1 Inleiding	25
3.2 Uitkomsten jaarrekeningen 2004 tot en met 2009	25
3.3 Conclusie	30
4 Reserves en voorzieningen	31
4.1 Inleiding	31
4.2 Verloop van de reserves en voorzieningen	31
4.3 Vrij aanwendbare reserves/algemene reserve	31
4.4 Niet-aanwendbare reserves en voorzieningen	32
4.5 Conclusie	32
5 Eigen inkomsten	35
5.1 Inleiding	35
5.2 Belastingpakket 2010	35
5.3 Overige heffingen	36
5.4 Belastingdruk	38
5.5 Kwijtschelding	41
5.6 Conclusie	41
6. Het begrotingstekort	43
6.1 Inleiding	43
6.2.1 Geaccepteerd begrotingstekort 2010	43
6.2.2 Saneringsplan	44
6.2.3. Beheerplannen	47

6.2.3.1 Uitzetting beheerplannen: € 1 miljoen	47
6.2.3.2 Wegen	48
6.2.3.3 Gebouwen	50
6.2.3.4 Openbare verlichting	51
6.2.3.5 Speeltuinen	51
6.2.3.3 Overige beheerplannen	52
6.2.4 De beschikbaarheid van gegevens	52
6.3 Berekening relevant tekort 2010	53
6.4 Conclusie	59
7 Conclusie en advies	61

Bijlagen:

1 Clustervergelijking nettolasten Boarnsterhim conform door de gemeenteraad vastgestelde begroting met inkomsten gemeentefonds	63
2 Clustervergelijking nettolasten Boarnsterhim conform de toegestane begroting (= werkbegroting 2010) inclusief de OZB en tariefsverhogingen 2010, met inkomsten gemeentefonds	65
3 Clustervergelijking nettolasten Boarnsterhim conform de toegestane begroting (= werkbegroting 2010) inclusief de OZB en tariefsverhogingen 2010, en nettolasten selectiegroep met inkomsten gemeentefonds	67
4 Beleidsombuigingen saneringsplan Boarnsterhim	69

Samenvatting

Inleiding

Dit rapport heeft tot doel de beheerders van het gemeentefonds naar aanleiding van de artikel 12-aanvraag van de gemeente Boarnsterhim te adviseren over de hoogte van de te verstrekken aanvullende uitkering voor het jaar 2010. Een gemeente kan op grond van artikel 12, eerste lid, van de Financiële verhoudingswet (Fvw) om een aanvullende uitkering verzoeken. De beheerders van het gemeentefonds kunnen voor een of meer uitkeringsjaren een aanvullende uitkering toekennen.

Aanvraag en aanleiding

De gemeente Boarnsterhim heeft voor het jaar 2010 voor de eerste keer een artikel 12-aanvraag ingediend. De gemeente is van oordeel dat, door het in de begroting en de meerjarenraming opnemen van bedragen voor het inlopen van achterstanden in het onderhoud van de kapitaalgoederen de algemene middelen aanmerkelijk en structureel tekortschieten om in de noodzakelijke behoeften te voorzien. Ook de lasten voor een uit 2005 daterend convenant herstructurering met de woningbouwcorporatie dragen volgens de gemeente significant bij aan dit negatieve begrotingsbeeld. Bovendien is de stand van de algemene reserve als gevolg van diverse afboekingen voor projecten negatief. De begroting 2010 sluit met een tekort van € 15,3 miljoen waarvan € 3,4 miljoen structureel en € 11,9 miljoen incidenteel. Ook de verschillende jaarschijven van de meerjarenraming vertonen aanmerkelijke tekorten.

Oorzaken financiële problematiek

Uit het onderzoek naar de voorgeschiedenis van de artikel 12-aanvraag van Boarnsterhim komt naar voren dat deze tekorten zijn veroorzaakt door een viertal factoren. Allereerst doordat het gemeentelijk beleid werd gekenmerkt door een hoog ambitieniveau waarbij in een aantal gevallen onvoldoende in de financiële dekking van de projecten die dat ambitieniveau tot uitdrukking brachten, was voorzien. Het formaliseren, reduceren, temporiseren of afronden van deze projecten is gepaard gegaan met omvangrijke lasten die of in de begroting zijn geraamd (zoals bijvoorbeeld de herstructurering in het kader van de dorpsvernieuwing) of zijn afgewikkeld ten laste van de gemeentelijke exploitatie (zoals bijvoorbeeld de brede scholen). Dit heeft bijgedragen aan het ontstaan van de negatieve algemene reserve. Verder waren er voor de gemeentelijke kapitaalgoederen geen beheerplannen aanwezig waardoor het regulier onderhoud ontoereikend was en achterstallig onderhoud ontstond. De in 2009 vastgestelde beheerplannen zijn in de begroting 2010 vertaald en dragen voor een aanzienlijk deel bij in het structurele en incidentele tekort van de vastgestelde begroting.

Ook het (actieve) grondbeleid heeft een rol gespeeld bij het ontstaan van de financiële problematiek van Boarnsterhim. Strategische grondaankopen met risico en het ontbreken van (een) kostendekkende exploitatie(s) hebben geresulteerd in afboekingen op de waarde van gronden dan wel de boekwaarde van de lopende grondexploitaties. Tot slot was er door gebrekkige administratieve organisatie en informatievoorziening onvoldoende zicht, grip en sturing op de werkelijke financiële positie van de gemeente, terwijl nu juist de omvang van de verschillende projecten dit wel vereiste.

Mede op basis van het vorenstaande wordt in dit rapport geconcludeerd dat de artikel 12-situatie in overwegende mate wordt veroorzaakt door het eigen beleid van de gemeente. Hierdoor is het gerechtvaardigd om een zwaarder accent te leggen op de eigen saneringsinspanning. In dit verband is het goed om te

constateren dat al sinds het voorjaar van 2007, toen het (eerste) omvangrijke rekeningtekort 2006 zich aandeede, er door de gemeente in samenspraak met de financieel toezichthouder wordt gewerkt aan het verkrijgen van inzicht in de financiële situatie en het nemen van maatregelen gericht op het financieel herstel. Daarnaast mag niet onvermeld blijven dat het in 2009 nieuw aangetreden college van burgemeester en wethouders (B&W) het financieel herstel van Boarnsterhim als een van de belangrijkste speerpunten heeft benoemd. Dit heeft onder meer geresulteerd in een pré-artikel 12-fase, een saneringsplan en verschillende voorstellen gericht op de verbetering van zowel de bedrijfsvoering als de financiële functie. Geconstateerd kan worden dat na de val van het vorige college dit 'zakencollege' in samenspraak met de gemeenteraad een trendbreuk heeft weten te realiseren met het verleden. Het is thans van belang dat de in gang gezette trajecten uitmonden in concrete resultaten.

Samenloop artikel 12 en herindeling

Een van de in gang gezette trajecten door het nieuwe college betreft de discussie omtrent herindeling van Boarnsterhim. In december 2009 is door de raad besloten dat het niet wenselijk is dat de gemeente zelfstandig blijft voortbestaan. Op basis van dat besluit zijn gesprekken met omliggende gemeenten gevoerd. Dit heeft na daarop volgende discussies met de bevolking en in de raad geleid tot een besluit omtrent een gewenst eindbeeld dat uitgaat van een herindeling per 1 januari 2014, in de vorm van een opsplitsing van Boarnsterhim, met Heerenveen, Leeuwarden, Skarsterlân en de toekomstige gemeente Súdwest Fryslân. Voor wat betreft de laatste twee gemeenten gaat het om de overgang van een beperkt aantal dorpen. Ondanks dat artikel 12 en herindeling twee zelfstandige trajecten zijn die worden gestructureerd door de daarop van toepassing zijnde (beleids)kaders, wordt onderkend dat de beide trajecten elkaar beïnvloeden. Het spreekt voor zich dat de doorlooptijd van het artikel 12-traject de beoogde datum van herindeling als uitgangspunt zal nemen waarbij het streven gericht is op het 'schoon opleveren' van de artikel 12-gemeente. Dit betekent dat weliswaar het saneringsplan uitgaat van de periode 2010-2015, maar dat het laatste artikel 12-rapport een zodanig voorstel zal bevatten dat uiterlijk in het jaar voorafgaand aan de beoogde herindelingdatum een laatste aanvullende uitkering zal worden verstrekt, waarbij de resterende jaren met een relevant tekort in gekapitaliseerde vorm tot uitkering komen. Dit betekent dat vóór de datum van herindeling het artikel 12-traject financieel zal zijn afgewikkeld.

Toelatingsvoorschriften

Boarnsterhim voldoet aan de eisen voor toelating tot artikel 12. Dit is al in het provinciaal verslag en de tussenrapportage geconstateerd: de aanvraag is tijdig ingediend, de eigen inkomsten behorende tot het zogenaamde belastingpakket liggen boven het voorgeschreven redelijk peil en er is sprake van een aanmerkelijk én structureel tekort.

Financiële resultaten

Uit de analyse van de financiële resultaten aan de hand van de jaarrekeningen 2004 tot en met 2009 blijkt dat, met uitzondering van de jaarrekening 2009, alle rekeningen zijn aangeboden met een negatief rekeningresultaat. De negatieve resultaten zijn ten laste van de algemene reserve gebracht. Dit is er mede de oorzaak van dat deze reserve inmiddels negatief is. Geconstateerd wordt dat de (samenstellende) elementen van de negatieve rekeningresultaten steeds incidenteel zijn, maar door het herhaald optreden ervan wel een structureel karakter vertonen. Deze incidentele elementen hadden dan ook als signalen kunnen dienen voor de zorgelijke situatie die zich in Boarnsterhim ontwikkelde.

Uit de rapportages en verklaringen van de accountant bij de jaarrekeningen in de genoemde periode, komt naar voren dat de administratieve organisatie en informatievoorziening verbetering behoeven. Dit resulteert er in dat met ingang

van de jaarrekening 2006 de gemeente nog steeds niet beschikt over een goedkeurende rechtmatigheidsverklaring. B&W van Boarnsterhim werken mede op basis van extern advies aan verbeteringen op dit terrein.

Reserves en voorzieningen

De algemene reserve van de gemeente is ultimo 2009 € 6,0 miljoen negatief. Vanuit het positieve rekeningsresultaat 2009 draagt de gemeente ruim € 1,4 miljoen bij aan de sanering van de negatieve algemene reserve. Voorgesteld wordt om het resterende negatieve saldo van € 4,6 miljoen op basis van de ultimo stand in de jaarrekening steeds te betrekken in de berekening van het relevant tekort. De periode van de sanering van de algemene reserve is vijf jaar te weten van 2010 tot en met 2014. Voor wat betreft de bestemmingsreserves en voorzieningen zal aan de hand van de 2011 af te ronden geactualiseerde nota reserves en voorzieningen worden beoordeeld of deze kunnen bijdragen aan de vermindering van het relevante tekort.

Eigen inkomsten

Naast de belastingen en rechten behorende tot het belastingpakket is ook gekeken naar de overige heffingen. De overige belastingen en retributies liggen op een vergelijkbaar of iets hoger niveau als het gemiddelde van de selectiegroep of van de buurgemeenten.

De belastingdruk (OZB, afvalstoffenheffing en rioolrecht) voor een meerpersoonshuishouden ligt voor 2010 in Boarnsterhim € 191 (30%) per huishouden hoger dan gemiddeld in de selectiegroep en € 217 (35%) per huishouden hoger dan gemiddeld in de buurgemeenten. Dit wordt veroorzaakt door alle drie de belastingen, maar in het bijzonder de afvalstoffenheffing. Het is dan ook goed om te constateren dat de gemeente er in is geslaagd om in 2011 een verlaging van de afvalstoffenheffing van € 84 per huishouden te realiseren. Ten opzichte van de gemiddelde lokale lasten in Nederland is de belastingdruk in Boarnsterhim € 160 (24%) hoger.

Bij een nadere analyse van de OZB blijkt dat het gemiddelde OZB-tarief (gebruikers én eigenaren) niet-woningen van de buurgemeenten en van de mogelijke fusiepartners aanzienlijk hoger ligt. Op basis van die vergelijking wordt voor Boarnsterhim een belastingcapaciteit becijferd van € 495.000. Dit komt overeen met een opbrengststijging van 16% ten opzichte van de totale OZB-opbrengst. Deze constatering resulteert in het opleggen van een bijzonder (belasting)voorschrift.

Begrotingstekort

De raad van Boarnsterhim heeft voor het jaar 2010 een begroting vastgesteld die sluit met een tekort van € 15.297.481 waarvan € 3.415.015 structureel. Bij de aanvang van het artikel 12-traject zijn afspraken gemaakt over de toegestane omvang van het tekort voor het jaar 2010. Dit geaccepteerde begrotingstekort 2010 is bepaald op het niveau van de laatst goedgekeurde begroting plus goedgekeurde begrotingswijzigingen. Dit betekent dat de vastgestelde begroting 2010 is geschoond van lastenstijgingen en batendalingen ten opzichte van het goedgekeurde niveau 2009. In het bijzonder betreft het hier de (hogere) lasten van het achterstallige en reguliere onderhoud naar aanleiding van de in 2009 door de raad van Boarnsterhim vastgestelde beheerplannen.

Het geaccepteerde begrotingstekort vormt het vertrekpunt voor de berekening van het relevante begrotingstekort op grond waarvan de aanvullende steun voor 2010 wordt voorgesteld. De volgende onderdelen maken deel uit van het berekende relevante tekort. Tekortverlagend is het in mei 2010 door de raad van Boarnsterhim vastgestelde saneringsplan. Tekortverhogende onderdelen zijn de voor- en najaarsnota, de sanering van de negatieve algemene reserve na inzet van

(een deel van) het rekeningresultaat 2009 en het regulier en achterstallig onderhoud van de dit jaar beoordeelde beheerplannen wegen, gebouwen, openbare verlichting en speeltuinen. Deze correcties leiden tot een relevant tekort voor het jaar 2010 van € 3.580.316.

Voor het artikel 12-rapport in 2011 is het van belang dat over een aantal onderwerpen nog informatie beschikbaar komt om het zicht op de financiële positie van Boarnsterhim verder te verbeteren. Dit betreft duidelijkheid over (de juridische en financiële consequenties van) het convenant herstructurering (dorpsvernieuwing), een geactualiseerde nota reserves en voorzieningen inclusief inzicht in eventuele stille reserves, een opstelling van de begroting die een zinvolle clustervergelijking mogelijk maakt, inzicht in financiële kengetallen voor wat betreft onder meer de activa en de daaruit voortvloeiende kapitaallasten in relatie tot de andere Friese gemeenten, een beoordeling van de noodzaak van het aanwezige areaal aan kapitaalgoederen en het beheerplan waterwegen.

Conclusie en advies

In dit rapport wordt een aanvullende steun voorgesteld voor het jaar 2010 van € 3.580.000. Hieraan worden de volgende bijzondere voorschriften verbonden:

- het opstellen van een saneringsbegroting 2012 - 2015, waarvan uiterlijk de jaarschijf 2015 reëel (dus zonder aanvullende steun) sluitend is;
- het verhogen van de belastingopbrengst voor het onderdeel OZB voor de jaren 2012 tot en met 2014 met jaarlijks 5%-procent; indien de thans voorziene herindeling van Boarnsterhim in deze periode wordt gerealiseerd, kunnen de ramingen van de in de laatste meerjarenraming van de gemeente voorziene OZB-opbrengststijging van 5% per jaar worden omgezet in een saneringstaakstelling van gelijke omvang;
- indien de voorgenomen herindeling doorgang vindt, dan is het streven erop gericht de gemeente voor de datum van herindeling 'schoon' op te leveren.

1 Inleiding

1.1 De aanvraag

De gemeente Boarnsterhim heeft bij brief van het college van burgemeester en wethouders (B&W) van 17 november 2009 voor het jaar 2010 voor het eerst een beroep gedaan op artikel 12 Financiële-verhoudingswet (Fvw). B&W hebben het beroep op artikel 12 Fvw nader gemotiveerd in een aanvullend schrijven gedateerd 10 december 2009.

Volgens de gemeente Boarnsterhim is er sprake van een aanmerkelijk én structureel tekort dat voornamelijk wordt veroorzaakt door:

- de verwerking van de financiële consequenties van de onderhoudsplannen inzake de kapitaalgoederen;
- het in 2005 afgesloten convenant herstructurering met de woningbouwcorporatie 'De Friese Greiden', na enkele fusies thans 'Elkien' geheten; en
- het negatieve verloop van de algemene reserve dat in belangrijke mate wordt veroorzaakt door afboekingen van voorbereidingskosten van diverse projecten.

Als gevolg hiervan heeft de gemeenteraad van Boarnsterhim een begroting vastgesteld en een meerjarenraming voor kennisgeving aangenomen die voor de jaren 2010 tot en met 2013 de volgende tekorten vertonen:

	2010	2011	2012 ¹	2013
Structureel	€ 3,4 miljoen	€ 4,2 miljoen	€ 4,6 miljoen	€ 4,8 miljoen
Incidenteel	€ 11,9 miljoen	€ 10,2 miljoen	€ 5,6 miljoen	€ 4,4 miljoen
Saldo	€ 15,3 miljoen	€ 14,4 miljoen	€ 10,1 miljoen	€ 9,2 miljoen

De gemeente merkt verder op dat in de jaren 2005 tot en met 2007 steeds een sluitende begroting is aangeboden echter niet zonder taakstellende bezuinigingen. Met ingang van 2008 is de gemeente door Gedeputeerde Staten van Fryslân onder preventief toezicht gesteld, welk regime in 2009 is gecontinueerd. In 2008 is op verzoek van het college van B&W van Boarnsterhim een begrotingsscan uitgevoerd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de provincie Fryslân. De uitkomsten en aanbevelingen van de uitgevoerde begrotingsscan zijn uitvoerig in Boarnsterhim besproken, waarna het gemeentelijk standpunt naar aanleiding van de begrotingsscan 2008 is vastgesteld in de raadsvergadering van 11 november 2008. De gemeente merkt dan ook in de nadere motivatie van het artikel 12-verzoek van 10 december 2009 op dat voor een belangrijk deel uitvoering is gegeven aan de aanbevelingen.

Verder is voor de begroting 2009 en de meerjarenraming 2010 tot en met 2012 een financieel herstelprogramma geïnventariseerd met ombuigingsmogelijkheden tot € 3 miljoen waarvan € 1 miljoen is verwerkt. Omdat dit nog geen soelaas biedt voor de financiële problematiek heeft de gemeente een saneringsvisie opgesteld. In de saneringsvisie wordt vooruitlopend op de aanvraag voor een aanvullende uitkering, taakstellend een ombuigingsprogramma van € 4,8 miljoen structureel voorgesteld welke bestaat uit een zevental onderdelen. Sinds de aanvraag is de gemeente actief bezig deze zeven onderdelen uit de saneringsvisie nader in te vullen en te concretiseren. De uitwerking van de saneringsvisie in de vorm van een saneringsplan is inmiddels 11 mei 2010 door de gemeenteraad vastgesteld en via begrotingswijzigingen in de programmabegroting verwerkt.

¹ 5.578.000+4.553.000=10.131.000

1.2 Selectiegroep en kerngegevens

Bij een artikel 12-onderzoek wordt gebruik gemaakt van een selectiegroep van gemeenten die over vergelijkbare kenmerken beschikken als de artikel 12-gemeente. Boarnsterhim behoort tot de groep gemeenten met een 'redelijke sociale structuur' en 'zonder centrumfunctie'. De selectiegroep voor Boarnsterhim is op basis van de volgende overwegingen samengesteld:

- gemeenten met een (zoveel mogelijk) vergelijkbare sociale structuur en centrumfunctie (redelijk respectievelijk zonder);
- gemeenten uit dezelfde regio of provincie die zoveel mogelijk vergelijkbaar zijn;
- en een zoveel mogelijk vergelijkbare gemeente op de verdeelmaatstaf water.

Tabel 1.2.1 Kerngegevens Boarnsterhim en selectiegroep 2010

Structuurkenmerken	Dantumadiel	Groesbeek	Westerveld	Wijdemeren	Wymbritseradiel	Gemiddelde Selectiegroep	Boarnsterhim	Afwijking
Aantal inwoners	19.367	18.981	19.302	23.327	16.051	19.406	19.306	-1%
Gemiddelde woonruimtebezetting*	2,38	2,11	2,01	2,06	2,23	2,16	2,18	1%
Onroerende zaak belastingen								
Waarde woningen (x € 1 mln.)	1.507	2.329	2.348	3.852	1.643	2.335	1.850	-21%
Waarde niet-woningen (x € 1 mln.)	263	305	482	405	398	370	361	-3%
Aandeel woningen in waarde totaal	85%	88%	83%	90%	80%	86%	84%	-2%
Waarde totaal per inwoner (x € 1)	91.341	138.744	146.617	182.450	127.126	137.255	114.524	-17%
volumina sociale structuur per 1.000 inwoners								
Huishoudens met een laag inkomen	131	136	113	102	110	118	122	3%
Bijstandontvangers	17	12	8	5	7	10	9	-2%
Uitkeringsontvangers	87	90	70	47	45	68	49	-28%
Minderheden	3	9	6	13	3	7	5	-28%
volumina bevolkingsopbouw per 1.000 inwoners								
Inwoners < 20 jaar	258	224	219	237	276	243	256	5%
Inwoners > 64 jaar	162	195	216	184	137	179	145	-19%
Inwoners 75 - 85 jaar	54	66	72	60	39	58	46	-21%
volumina centrumfunctie per 1.000 inwoners								
Lokaal klantenpotentieel	978	882	849	594	706	802	775	-3%
Regionaal klantenpotentieel	358	366	140	48	96	202	194	-4%
volumina bebouwingsstructuur								
Oppervlakte land (in ha)	8.559	4.412	27.876	4.792	13.808	11.889	15.169	28%
Oppervlakte binnenwater (in ha)	190	0	398	2.845	2.466	1.180	1.690	43%
Woonruimten	8.135	8.978	9.602	11.314	7.199	9.046	8.852	-2%
Omgevingsadressendichtheid	3.295	5.692	1.863	6.132	1.526	3.702	3.523	-5%
Kernen	9	6	27	12	17	14	13	-8%
Weglengte in km**	246	166	637	144	277	294	330	12%
Bedrijfsvestigingen	895	905	1.300	1.925	1.110	1.227	1.260	3%
volumina Leerlingen								
Leerlingen speciaal onderwijs	810	1.600	0	0	0	482	0	-100%
Leerlingen voortgezet onderwijs	338	333	266	0	0	187	209	12%

* Berekend

** Gegevens CBS

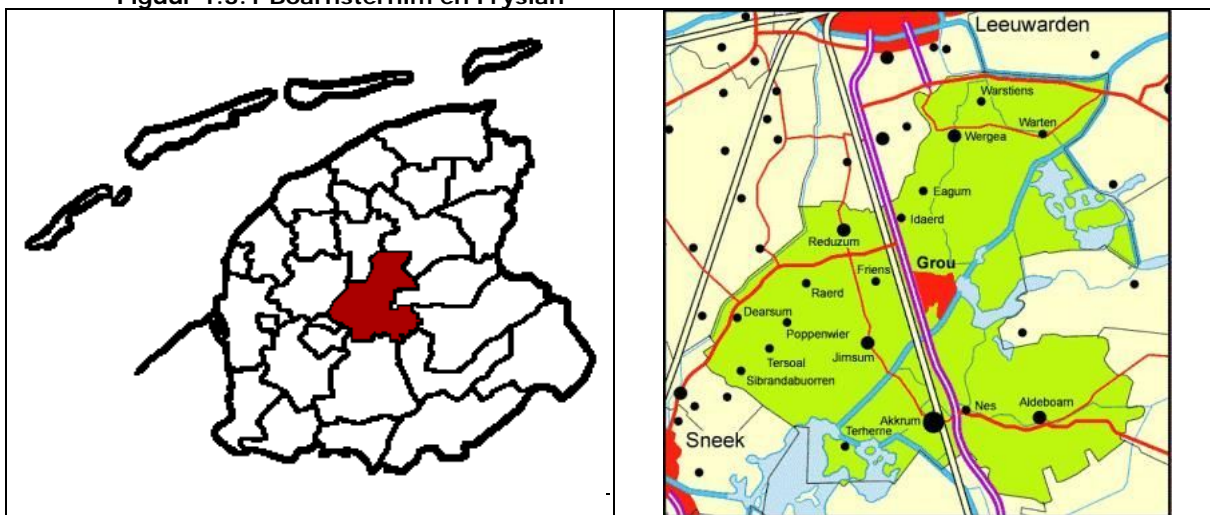
De selectiegroep zoals die blijkt uit tabel 1.2.1, bestaat uit de gemeenten Dantumadeel, Groesbeek, Westerveld, Wijdmeren en Wymbritseradiel. Dantumadiel en Wijdmeren maakten ook deel uit van de selectiegroep in de begrotingscan 2008. In de quick scan Boarnsterhim uit 2003, een soort verkorte begrotingscan, maakten de gemeenten Dantumadiel, Westerveld, Groesbeek en Wymbritseradiel deel uit van de selectiegroep.

De kerngegevens uit tabel 1.2.1 zijn ontleend aan de gegevens van de algemene uitkering van de betaalmaand januari en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (beide ramingen ofwel data per 1 januari 2010).

1.3 Algemene karakteristiek en achtergrondinformatie

Boarnsterhim ligt in het hart van de provincie Fryslân en heeft circa 19.300 inwoners en een oppervlakte van 168,59 km² (16.859 ha) waarvan 16,90 km² (1.690 ha) aan binnenwater. De gemeente is op 1 januari 1984 ontstaan door de samenvoeging van de drie gemeenten Idaarderadeel, Rauwerderhem en Utingeradeel. Boarnsterhim wordt omgeven door Leeuwarden en Tietjerksteradeel in het noorden, Wymbritseradeel, Sneek, Skarsterlân en Heerenveen in het zuiden, Littenseradeel in het westen en Smallingerland en Opsterland in het oosten.

Figuur 1.3.1 Boarnsterhim en Fryslân



Boarnsterhim bestaat uit 18 dorpen en verschillende buurtschappen waarvan de grootste dorpen zijn: Grou (5.600 inwoners), Akkrum (3.400 inwoners), Wergea (1.600 inwoners), Aldeboarn (1.400 inwoners) en Jirnsum (1.300 inwoners).

Boarnsterhim dankt haar naam aan de rivier de Boarn, dat waarschijnlijk 'grens' betekent. Him is een verwijzing naar het oude 'hem of him'. Een hem was in de middeleeuwen in de Friese gebieden een binnenpolder, die natuurlijk afwaterde, maar toch omringd was door dijken om bij een dijkdoorbraak binnendringend zeewater of bij storm opgewaaid boezemwater te keren.

De gemeente heeft van oudsher een sterke binding met het water. Meren, plassen, poelen en kleine kanaaltjes maken een belangrijk onderdeel uit van het in hoofdzaak weidegebied. Door de aanwezigheid van water is de recreatie een steeds belangrijker wordende bestaansbron. Grou, Akkrum, Warten, Jirnsum en Terheme zijn bekende watersportcentra. Bijna elke plaats beschikt over een jachthaven, een watersporthotel, camping of kampeerboerderij. De dorpen zijn onderling via het water verbonden. Naast het toerisme vormen ook landbouw, handel en industrie een bron van inkomsten.

Belangrijke verbindingen op het grondgebied van Boarnsterhim zijn de noord-zuid gelegen A32 die Leeuwarden via Heerenveen met Meppel verbindt en de oost-west gelegen N31 die van de Afsluitdijk via Harlingen en Leeuwarden naar Drachten loopt. De provinciale N354 verbindt de A32 bij Idaard via Sneek met de A6 bij het Tjeukemeer en de N392 verbindt de N380 bij Jubbega-Schurega met de A32 bij Akkrum.

1.4 Voorgeschiedenis

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van de financiële positie van de gemeente Boarnsterhim in de jaren voorafgaand aan de artikel 12 aanvraag beschreven. De beschrijving is in belangrijke mate gebaseerd op het provinciaal verslag zoals dat door Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân als financieel toezichthouder van de gemeente in het kader van de artikel 12-procedure wordt opgesteld. Daarnaast is gebruik gemaakt van de in 2008 opgestelde begrotingsscan. Aan de hand van deze beschrijving ontstaat een nadere inkleuring van de oorzaken van de ontstane problematiek.

De provincie kenschetst de financiële positie van Boarnsterhim als zeer marginaal. Hiervan was volgens het provinciaal verslag in feite sprake vanaf het ontstaan van de gemeente tot aan het moment dat de ontsporing van de gemeentelijke financiën van Boarnsterhim zich openbaarde. De aangeboden begrotingen met bijbehorende meerjarenraming waren naar het oordeel van de toezichthouder sluitend en de jaarrekeningcijfers waren vrijwel altijd positief. De kwetsbare financiële positie was voor de toezichthouder wel een reden om een intensiever traject te volgen, maar steeds was de eindconclusie dat de gemeente onder de repressieve en dus meer vrije toezichtvorm kon blijven.

1.4.1 Preventief toezicht en begrotingsscan 2008

De negatieve uitkomst van de jaarrekening 2006 ter grootte van € 2,4 miljoen was in de loop van 2007 voor de financieel toezichthouder aanleiding voor nader onderzoek en intensivering van het contact. Hieruit bleek dat de negatieve uitkomst was ontstaan door gedetailleerde analyse van de lopende projecten door de organisatie en de behoefte om de financiële gevolgen daarvan in de vorm van tekorten en afwaardering nu te nemen. Eerder gaven de jaarrekeningen 2004 en 2005 volgens de toezichthouder wel kleine negatieve saldo's aan, maar uit het verslag van bevindingen van de accountant bleek dat het hier ging om normale incidentele afwijkingen.

Dit negatieve beeld werd voortgezet in de voorjaarsnota 2007 waarin een tekort op de lopende begroting werd voorzien van € 2,6 miljoen, waarvan € 0,8 miljoen structureel. De voorjaarsnota ging dan ook vergezeld van suggesties om tot financieel herstel te komen, zoals temporiseren van projecten, verhogen van inkomsten en het zoeken naar samenwerking. Daarnaast werden er voorstellen gedaan om de organisatie te versterken. Dit resulteerde in de Doorkijk 2008 waarin deze suggesties werden vertaald. Naast dit geactualiseerde beeld van de financiële positie werd ook de hardheid van de dekking van de toekomstige investeringen beoordeeld.

Met de Doorkijk 2008 als vertrekpunt sloot de vastgestelde begroting 2008 uiteindelijk met een klein negatief incidenteel saldo van € 90.196. Dit was het gevolg van een verhoging van de onroerendezaakbelastingen (OZB) met 20%, het kostendekkend maken van de afvalstoffenheffing, de verkoop van gemeentelijke eigendommen ter grootte van € 1 miljoen, ombuigingen op de boventallige

formatie en de bedrijfsvoering van € 425.000 respectievelijk € 100.000 en met
ingang van 2008 (nog) in te vullen beleidsombuigingen van € 200.000.

Het was voor de toezichthouder echter onvoldoende. Het incidentele begrotingstekort 2008, het ontbreken van een meerjarenraming die aansloot op deze begroting, het ontbreken van deugdelijke informatie over lopende projecten en investeringen, het derde achtereenvolgende negatieve rekeningsaldo, het niet op orde hebben van het beheer van de kapitaalgoederen en de (te lage) stand van de algemene reserve. Het waren voor Gedeputeerde Staten van Fryslân voldoende redenen in de tweede helft van 2007 tot de overtuiging te komen dat het noodzakelijk was om Boarnsterhim met ingang van 1 januari 2008 onder preventief toezicht te plaatsen. Bovendien werd met de gemeente afgesproken dat er een stappenplan om te komen tot financieel herstel zou worden opgesteld. Op basis van onderzoek en ervaringen tot dan toe vond de provincie het tevens noodzakelijk de gemeente financieel te ondersteunen bij het versterken van de financiële functie.

De ontstane situatie bracht de gemeente in 2008 er toe om bij de provincie en BZK een begrotingsscan aan te vragen. Doel er van was het inzicht in de eigen financiële situatie verder te vergroten. In het tussenrapport dat in het kader van de artikel 12-aanvraag van Boarnsterhim is opgesteld, is de bestuurlijke samenvatting van de begrotingsscan Boarnsterhim volledig opgenomen. Hier wordt volstaan met een herhaling van dat deel van de samenvatting uit de begrotingsscan waaruit helder blijkt welke ontwikkelingen de financiële problemen van Boarnsterhim hebben veroorzaakt².

“Hoewel het begrotingstekort voor het begrotingsjaar relatief klein is, zijn het vooral de toekomstige ontwikkelingen die het structureel evenwicht flink kunnen beïnvloeden.

Voor de volgende investeringen is in de begroting 2008 deels of geheel geen dekking aanwezig, te weten: herstructureringsprojecten, multifunctioneel centrum Grou, de verplaatsing van de sportvelden in Grou, het project Abbemastate, het Friese merenproject, de staande mastroute en de brede scholen in Akkrum en Grou. Wegens het ontbreken van een meerjarenraming zijn de gevolgen van deze investeringen ook niet in beeld gebracht. Het gaat hier met name om investeringen die per 1 januari 2008, bij het instellen van het preventieve toezicht, in de pijplijn zaten. Met betrekking tot een aantal investeringen zijn contracten afgesloten met mogelijke schadeclaims tot gevolg, andere investeringen dienen een wettelijke basis, zijn onvermijdbaar of onuitstelbaar of voldoen niet aan deze criteria. Gezien de enorme structurele en incidentele lasten die hiermee gepaard gaan is het wenselijk dat er per investering een heroverweging plaatsvindt waarbij het financieel belang van de gemeente voorop moet staan.

De jaarrekeningen 2004 tot en met 2006 werden achtereenvolgens afgesloten met tekorten, waarbij het omvangrijke tekort van 2006 doorslaggevend is geweest. Naar verwachting zal de jaarrekening 2007 ook met een tekort afsluiten. In belangrijke mate zijn de rekeningtekorten ontstaan door het afboeken van grond- en investeringsprojecten ten laste van de exploitatie. En de laatste jaren door inhuur van tijdelijk personeel. De aanhoudende rekeningtekorten leggen een enorm beslag op de algemene reserve van de gemeente. Volgens de Doorkijk 2008 zal de algemene reserve eind 2008 dalen naar € 4 miljoen negatief per ultimo 2008, terwijl het door de raad bepaalde minimum op € 2,5 miljoen ligt. Een negatieve algemene reserve is niet conform het BBV en is niet toegestaan. Omdat de gemeente weinig instrumenten heeft om incidentele middelen te genereren, zal een structurele oplossing gevonden moet worden.

² Zie bladzijde 6 en 7 uit de begrotingsscan Boarnsterhim 2008

Ook het onderhoud kapitaalgoederen zal een enorme structurele en incidentele druk op de financiële positie van de gemeente leggen. Voor een groot aantal kapitaalgoederen zoals wegen, gebouwen, bruggen, baggeren, waterbouwkundige werken en monumenten zijn er geen actuele beheersplannen aanwezig. De begroting 2008 geeft aan dat de gemeente naar verwachting met veel achterstalling onderhoud geconfronteerd zal worden. Het opstellen van beheersplannen is dan ook een absolute noodzaak.

Naast financiële problemen kent de gemeente ook organisatorische problemen. In het verleden ontbrak een adequate informatievoorziening en budgetbewaking en werd niet altijd op de juiste wijze in de dekking van kredieten voorzien. Ook werden de risico's niet goed ingeschat. Het gevolg hiervan is dat de gemeente met veel overschrijdingen zowel is als wordt geconfronteerd."

Medio 2008 presenteerde de gemeente het met de toezichthouder afgesproken financieel herstelplan. Naast beleidsombuigingen en inkomstenverhogende maatregelen, werd een aantal investeringen en meerjarige projecten heroverwogen waardoor het financiële beslag voor dat moment kon worden bepaald dan wel beperkt. Afgesloten contracten en eventuele schadeclaims speelden bij die heroverwegingen een belangrijke rol. Verder werden er ramingen opgenomen voor de versterking van de algemene reserve en een stelpost van € 1 miljoen voor het onderhoud van de kapitaalgoederen. Kanttekening bij het herstelplan is dat voor verschillende projecten en investeringen er nog geen inzicht kon worden geboden, waardoor er daarvoor een pm-raming was opgenomen. Het herstelplan 2008 bood de toezichthouder uiteindelijk voldoende aanknopingspunten om de begroting 2008 goed te keuren.

Tegen deze achtergrond verraste de begroting 2009 met bijbehorende meerjarenraming dan ook door de positieve saldi die werden gepresenteerd. Het positieve beeld was echter naar het oordeel van de toezichthouder vertekend, doordat met verschillende onderdelen uit het herstelplan geen rekening was gehouden. Dit was voldoende aanleiding om te besluiten het preventief toezicht te continueren. De ernst van (financiële) situatie werd overigens in de aanbestedingsbrief door de gemeente wel onderkend. Bij ongewijzigd beleid werd een verdere daling van de algemene reserves voorzien. Dit resulteerde volgens het provinciaal verslag in het voorstel van de gemeente om voor de investeringsprojecten een adempauze in te lassen. Ook werden er concrete aanvullende ombuigings- en inkomstenverhogende maatregelen voorgesteld.

Op basis van interne rapportages werd begin 2009 voor het zittende college van B&W duidelijk dat de Brede Scholen Grou/Akkrum niet langer realiseerbaar waren in de beoogde vorm. Aangezien B&W aan dit Brede Scholen-project zijn lot had verbonden, was dit voor hun aanleiding om op te stappen. In opdracht van het nieuw aangetreden college van B&W alsmede het op verzoek van de toezichthouder zijn vervolgens alle pm-ramingen van de projecten en investeringen in de voorjaarsnota 2009 geconcretiseerd. Tevens werden de financiële gevolgen van de opgestelde beheersplannen verwerkt. Hierdoor sloeg het financiële beeld volledig om. Naast een tekort op de lopende begroting, veroorzaakten deze ramingen een zodanig negatief meerjarenperspectief dat in Boarnsterhim de overtuiging ontstond dat een artikel 12-aanvraag uitkomst moest bieden.

1.4.2 Pré-artikel 12 en artikel 12-aanvraag

Naar aanleiding van het omvangrijke tekort dat zich in de voorjaarsnota 2009 openbaarde is in overleg met de gemeente door de toezichthouder begin 2009 contact gezocht met het ministerie van BZK. Daarbij is verzocht of het ministerie

bereid was om een pré-artikel 12-fase te starten met als doel het voorbereiden van de artikel 12-aanvraag en het versnellen van (de doorloop van) het artikel 12-traject.

Een dergelijke voortraject heeft geen wettelijke grondslag maar moet worden gezien als een hulp voor gemeenten die overwegen een artikel 12-aanvraag te doen. Een vergelijkbare aanpak is al eerder toegepast en heeft ertoe geleid dat een artikel 12 aanvraag kon worden voorkomen en in een andere geval heeft dit het artikel 12-proces vergemakkelijkt.

BZK heeft positief op het verzoek gereageerd en naar aanleiding van het verzoek heeft het ministerie een artikel 12-inspecteur aan de gemeente toegewezen. In het periodieke overleg dat daarop volgde zijn afspraken gemaakt over de voorbereiding van de voor de artikel 12-aanvraag relevante stukken zoals beheerplannen conform de uitgangspunten van artikel 12 en een saneringsplan als uitwerking van de opgestelde saneringsvisie.

De begroting 2010 met bijbehorende meerjarenraming die de gemeente daarna in november 2009 vaststelde, was gebaseerd op de voorjaarsnota 2009 en vertoonde voor 2010 zowel een fors structureel als incidenteel begrotingstekort van € 3,4 respectievelijk € 11,9 miljoen. Het structurele tekort in de meerjarenraming liep verder op naar € 4,8 miljoen in 2013 onder een gelijktijdige daling van het incidentele tekort naar € 4,4 miljoen. Als gevolg van deze negatieve begrotingssaldi vertoonde de geraamde ontwikkeling van de algemene reserve een toenemend negatief saldo. Dit in de begroting 2010 en meerjarenraming 2011-2013 geschetste beeld was voor de raad van Boarnsterhim voldoende aanleiding om een artikel 12-verzoek in te dienen.

1.5 Verslag provincie Fryslân

Volgens het Besluit financiële verhouding 2001 brengen Gedeputeerde Staten tweeënhalve maand nadat de aanvullende uitkering is aangevraagd verslag uit over de financiële positie van de gemeente. Het verslag geeft inzicht in de achtergronden en oorzaken van de ontstane problematiek en het toezicht dat Gedeputeerde Staten van Fryslân naar aanleiding daarvan op Boarnsterhim hebben uitgeoefend.

Gedeputeerde Staten van Fryslân hebben het provinciaal verslag op 15 februari 2010 verzonden. In dit artikel 12-rapport wordt gebruik gemaakt van de gegevens uit dat provinciale verslag. Omwille van het leesgemak zijn de meest essentiële gegevens, voor zover ze betrekking hebben op onderwerpen in dit artikel 12-rapport, uit het provinciale verslag overgenomen. Dit betreft onder meer de paragrafen 1.4 tot en met 1.4.2, 1.7 en 3.2.

1.6 Tussenrapport

Volgens de artikel 12-handleiding wordt drie maanden na de (eerste) artikel 12-aanvraag door de inspecteur het tussenrapport uitgebracht aan de ministers van BZK en Financiën (de beheerders van het gemeentefonds) en tevens aan de gemeente, de provincie en de Raad voor de financiële verhoudingen gezonden. In het tussenrapport worden de eerste resultaten van het artikel 12-onderzoek aangegeven. Het richt zich onder meer op de vraag of de gemeente voldoet aan de toelatingsnormen van artikel 12 en of er bepaalde gegevens ontbreken. Voorts bevat het tussenrapport een oordeel over de kwaliteit van het door de toezichthouder uitgevoerde toezicht.

De tussenrapportage is uitgebracht op 6 april 2010. Daarin worden de volgende conclusies getrokken:

- De gemeente voldoet aan de algemene voorschriften voor toelating tot artikel 12. De aanvraag is tijdig ingediend en er is sprake van een aanmerkelijk én structureel tekort. Er wordt voldaan aan het redelijk peil.
- De gemeente beschikt nog niet over beheerplannen die 'artikel 12-proof' zijn. In het kader van de realisatie van het ombuigingsprogramma is de gemeente bezig hiervoor te zorgen. Daarbij is de gemeente verzocht aandacht te besteden aan de vragen:
 - of het noodzakelijk is om het volledige areaal aan kapitaalgoederen in stand te houden; en
 - op grond van welke (wettelijke) verplichting het geraamde onderhoudsniveau (regulier en achterstallig) wordt vereist.
- De gemeente is verzocht de nota reserves en voorzieningen te actualiseren.
- Tevens is de gemeente verzocht, gezien de omvang van de financiële verplichtingen, inzicht te bieden in het convenant herstructurering tussen de gemeente en de woningbouwcorporatie en daarbij in het bijzonder aandacht te besteden aan:
 - de mate waarin de gemeente gebonden is aan dit contract;
 - indien er sprake is van juridische binding, de mate waarin de contractpartij bereid is om het contract aan te passen;
 - de schade die er bij de gemeente ontstaat als het contract niet geheel, geheel niet of (geheel) anders wordt uitgevoerd.
- Door het zeer terughoudende financiële toezicht van Gedeputeerde Staten van Fryslân in het verleden heeft er feitelijk onvoldoende een beoordeling plaatsgevonden van de realiteit van de verschillende door Boarnsterhim ingediende begrotingen en meerjarenramingen alsmede de daarmee verband houdende beoordeling van de uitkomsten van de jaarrekeningen. Terugkijkend wordt de door de gemeente gepresenteerde begrotingspositie in die documenten door de provincie als te rooskleurig betiteld. Dit alles tegen de achtergrond van een door de provincie als kwetsbaar beoordeelde financiële positie van Boarnsterhim. De financiële problematiek van Boarnsterhim zou wellicht eerder boven tafel zijn gekomen als de toezichthouder zich bij de beoordeling van de realiteit van de te rooskleurige begrotingen en meerjarenramingen actiever zou hebben opgesteld. In het bijzonder geldt dit voor de verschillende ambitieuze projecten en voor de ontbrekende (actuele) beheerplannen. Wel is geconstateerd dat de provincie, nadat de financiële problematiek zich had geopenbaard, zich voortvarend heeft ingespannen om de financiële problematiek inzichtelijk te maken en om te komen tot oplossingen. Ook naar de andere Friese gemeenten heeft de provincie inmiddels gekozen voor een pro-actieve en thematische aanpak.

Voor de toetsing van de toelating tot artikel 12 (tijdigheid alsmede aanmerkelijk en structureel tekort) wordt verwezen naar hoofdstuk 2 van dit rapport. Het redelijk peil wordt getoetst in hoofdstuk 2 en paragraaf 5.2 van dit rapport.

1.7 Oorzaken financiële problematiek Boarnsterhim

In het verslag van de provincie Fryslân wordt een uitgebreide beschrijving gegeven van de ontwikkeling die de financiële positie van de gemeente Boarnsterhim de afgelopen jaren heeft doorgemaakt en waardoor de artikel 12-aanvraag en het daarbij behorende aanmerkelijke tekort in de begroting en meerjarenraming is veroorzaakt. Op basis van die beschrijving en de ervaringen van het afgelopen jaar in Boarnsterhim, wordt geconcludeerd dat die problematiek veroorzaakt wordt door een viertal factoren.

Hoog ambitieniveau zonder financiële dekking

Het gemeentelijk beleid werd gedurende lange tijd gekenmerkt door een hoog ambitieniveau bij een relatief laag en de laatste jaren afnemend weerstandsvermogen. De ambities uitte zich in diverse projecten waarvoor in een aantal gevallen, bij nader inzien, onvoldoende in de dekking was voorzien. De daarbij in de projecten aan de orde zijnde investeringsvolumes waren omvangrijk. Voorbeelden hiervan worden in het provinciaal verslag gegeven en betreffen onder meer:

- Brede Scholen project: *de realisatie van nieuwbouw van brede scholen in de dorpen Grou en Akkrum;*
- Herstructureringsprojecten: *een convenant met de woningbouwcorporatie met als doel de herstructurering van het woningbouwbezit van de corporatie in Boarnsterhim en een verbetering van de openbare ruimte in die gebieden inclusief de aanleg van nieuwe riolering; de gemeentelijke opbrengsten in de vorm van verkopen en bouwleges zouden worden gestort in het in te stellen volkshuisvestingsfonds;*
- Friese merenproject: *het aantrekkelijker maken van Fryslân als watersportgebied en daarmee het stimuleren van de economie alsmede het verbeteren van de leefbaarheid en het vestigingsklimaat;*
- staande mastroute: *de realisatie van een zeilroute naar Leeuwarden zonder dat de mast gestreken hoeft te worden;*
- projectontwikkelingovereenkomst Abbemastaete: *de realisatie in Grou van (nieuwe) supermarkten, in combinatie met de bouw van appartementen op de als gevolg daarvan vrijkomende locaties in Grou (voormalige locatie Super de Boer) door een ontwikkelaar in combinatie met het herstel van Abbemastate en de realisatie van een parkeerterrein (50 parkeerplaatsen);*
- verplaatsen buitensporten Grou: *verplaatsing sportvelden en herontwikkeling verlaten sportterreinen met woningbouw.*

Het terugbrengen van de omvang van verschillende van deze projecten, het temporiseren of afronden ervan is in de afgelopen jaren regelmatig gepaard gegaan met omvangrijke lasten die uiteindelijk voor de nog lopende projecten met ingang van de voorjaarsnota 2009 zijn geraamd in de begroting of inmiddels zijn afgewikkeld ten laste van de gemeentelijke exploitatie. Voor wat betreft de begroting 2010 dragen in het bijzonder de herstructureringsprojecten thans bij aan het negatieve begrotingsperspectief dat heeft geleid tot de artikel 12-aanvraag. Voor wat betreft de rekeningen heeft het geleid tot omvangrijke incidentele lasten die een rol hebben gespeeld bij de negatieve rekeninguitkomsten in het verleden en de daarmee opgetreden daling van de algemene reserve.

Afwezigheid van beheerplannen

In 2005 werd door de gemeente voor het eerst aangegeven dat voor gemeentelijke kapitaalgoederen geen beheerplannen aanwezig waren, dat het jaarlijks budget ontoereikend was en dat er sprake was van achterstallig onderhoud. De in de daarop volgende jaren opgestelde en in 2009 door de raad vastgestelde beheerplannen zijn in de vastgestelde begroting 2010 en de bijbehorende meerjarenraming verwerkt en dragen voor een aanzienlijk deel bij aan zowel het structurele als het incidentele tekort, namelijk als gevolg van het in de beheerplannen berekende reguliere respectievelijk achterstallige onderhoud op de kapitaalgoederen. De realiteit van deze ramingen zal blijken als deze plannen tijdens dit artikel 12-traject zijn beoordeeld.

Verliesgevende grondexploitaties

Boarnsterhim voerde in de afgelopen jaren een (actief) grondbeleid waarbij het nodige risico is gelopen door het doen van strategische aankopen in combinatie met de beperkte beschikbaarheid van wooncontingenten. Daarnaast zijn bedrijventerreinen in exploitatie genomen waarbij het moeilijk bleek om kostendekkende exploitaties te realiseren. In de afgelopen jaren heeft dat in de

jaarrekening geresulteerd in afboekingen op de waarde van gronden dan wel de boekwaarde van de lopende grondexploitaties. Deze afboekingen hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de negatieve stand van de algemene reserve.

Kwaliteit financiële functie en planning- en controlcyclus

De gemeente bleek door een gebrekkige administratieve organisatie en interne controle onvoldoende zicht te hebben hoe de financiële positie er in werkelijkheid voor stond. Door de onvolledigheid van de vastlegging van de financiële afspraken was er weinig grip en sturing op de lopende projecten via de planning en controlcyclus, terwijl nu juist de omvang van de verschillende projecten dit wel vereiste. Dit werd nog verder versterkt door de personele gevolgen als gevolg van de reorganisatie uit 2006 waarbij de gemeentelijke organisatie werd omgevormd van het sectoren- naar directiemodel. In de gehele organisatie was er sprake van leegloop en niet vervulde vacatures met als gevolg dat op strategische plaatsen (dure) inhuur van derden moest plaatsvinden. Dit resulteerde in aansturing van de organisatie die te wensen over liet met als gevolg een gebrekkig functioneren van de informatievoorziening, de budget- en projectbewaking en het niet goed inschatten van de risico's.

Conclusie

De beschreven oorzaken die ten grondslag liggen aan de problematiek van Boarnsterhim, resulteren in de conclusie dat de gemeente in belangrijke mate zelf verantwoordelijkheid draagt voor het ontstaan dan wel het niet voorkomen van de artikel 12-situatie. Deze situatie wordt namelijk in overwegende mate veroorzaakt door de gevolgen van het eigen beleid. Deze constatering is van belang omdat het hierdoor gerechtvaardigd is een zwaarder accent te leggen op de eigen saneringsinspanning die van de gemeente mag worden verwacht. De marginale financiële positie, die de provincie volgens haar verslag aanwezig acht sinds het ontstaan van de gemeente Boarnsterhim, doet daar niet aan af. Immers, gezien de eigen verantwoordelijkheid van Boarnsterhim voor (de beoordeling en beïnvloeding van) zijn financiële positie, had die marginale financiële positie moeten resulteren in terughoudendheid bij het aangaan van nieuwe verplichtingen.

In dit verband is het goed om te constateren dat de gemeente in samenspraak met de provincie heeft verzocht om toepassing van de pré-artikel 12-fase zoals beschreven in paragraaf 1.4.2. Naast de artikel 12-aanvraag heeft deze fase een vroegtijdige vastgesteld saneringsplan opgeleverd dat past bij deze hiervoor bedoelde eigen verantwoordelijkheid van de gemeente. Dat saneringsplan zal straks een belangrijke bouwsteen zijn voor de nog op te stellen saneringsbegroting die gebruikelijkerwijs door een artikel 12-gemeente en dus ook door Boarnsterhim opgesteld dient te worden. Daarnaast mag niet onvermeld blijven dat al sinds het voorjaar van 2007, toen het (eerste) omvangrijke rekeningtekort 2006 zich aandiende, er door de gemeente in samenspraak met de financieel toezichthouder wordt gewerkt aan het verkrijgen van inzicht in de financiële situatie en nemen van maatregelen gericht op het financieel herstel.

Het is verder positief te waarden dat het in maart 2009 nieuw aangetreden college van B&W het financieel herstel van Boarnsterhim als een van de belangrijkste speerpunten heeft benoemd. Dit 'zakencollege' zoals het wel in de pers wordt aangeduid, heeft sinds zijn aantreden via de pré-artikel 12-fase, de artikel 12-aanvraag, het saneringsplan en verschillende voorstellen gericht op de verbetering van zowel de bedrijfsvoering als de financiële functie, laten zien dat er werk wordt gemaakt van deze voornemens. Maar ook op minder financieel getinte onderwerpen is er sprake van een voortvarende aanpak, de herindelingsdiscussie is daar illustratief voor. Geconstateerd kan worden dat in nauwe samenwerking met de raad van Boarnsterhim het nieuwe college een trendbreuk heeft weten te realiseren ten opzichte van het verleden. Het is thans van belang de in gang gezette trajecten te laten uitmonden in concrete resultaten. De financiële

gezondmaking van Boarnsterhim maakt daar in het licht van dit artikel 12-traject vanzelfsprekend onderdeel van uit.

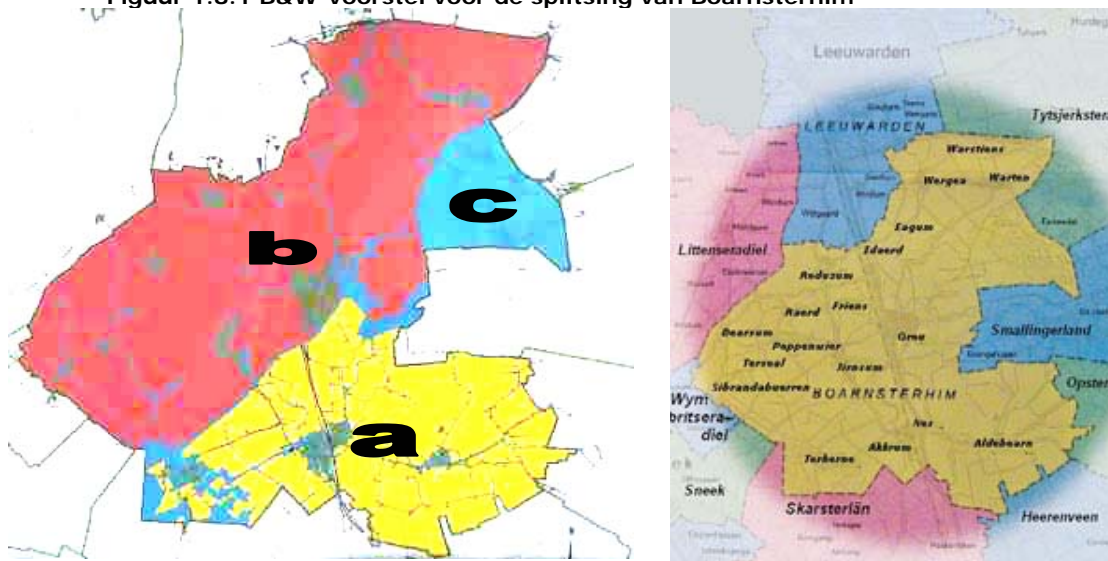
1.8 Herindeling

Na onderzoek en een intensieve gedachtewisseling met de bevolking heeft de raad van Boarnsterhim op 15 december 2009 besloten dat het niet wenselijk is dat de gemeente zelfstandig blijft voortbestaan, waarbij er een voorkeur is voor herindeling met meerdere gemeenten. Op verzoek van de raad zijn er vervolgens door B&W verkennende gesprekken gevoerd met de omliggende gemeenten.

Deze verkenningen en de geformuleerde uitgangspunten hebben daarop volgend geresulteerd in voortzetting van de gesprekken met Heerenveen, Leeuwarden, Opsterland, Skarsterlân en Tytsjerksteradiel. Deze gemeenten hebben aangegeven dat zij openstaan voor het toevoegen van een deel van Boarnsterhim aan hun gemeente. Elk van deze gemeenten heeft dit geconcretiseerd in een rapport. Daarin schetst de ontvangende gemeente de betekenis van de herindeling voor de overkomende delen van Boarnsterhim. Op basis daarvan trekken B&W van Boarnsterhim de conclusie dat opsplitsen van de gemeente het meest voor de hand ligt, waarbij zij, alles afwegend, de volgende opsplitsing voor ogen hebben:

- zuidoostelijk deel naar Heerenveen;
- noordwestelijk deel naar Leeuwarden;
- De Alde Faenen naar Tytsjerksteradiel.

Figuur 1.8.1 B&W-voorstel voor de splitsing van Boarnsterhim



Dit standpunt is het vertrekpunt geweest van de discussie met de bevolking en de raad in de maanden september, oktober en november van 2010. De zorgvuldige procedure die de gemeente Boarnsterhim daarbij voor ogen staat vergt meer tijd dan aanvankelijk was voorzien. Hierdoor wordt de datum van herindeling thans voorzien op 1 januari 2014.

In de raadsvergadering van 30 november 2010 heeft de raad van Boarnsterhim op basis van de discussies met de bevolking het college van B&W een eindbeeld meegegeven dat uitgaat van een herindeling met twee van de door B&W voorgestelde gemeenten Heerenveen en Leeuwarden, aangevuld met Skarsterlân (voor het dorp Terherne) en de toekomstige gemeente Súdwest Fryslân (voor de dorpen Raerd, Dearsum, Poppenwier, Tersoal en Sibrandabuorren). In afwijking van het voorstel, dat in de inspraak is gebracht, heeft het college van B&W er in

heroverweging voor gekozen om De Alde Faenen met het noordwestelijke deel mee te laten gaan naar de gemeente Leeuwarden.

In het tussenrapport is al aangegeven dat herindeling en artikel 12 worden beschouwd als twee zelfstandige trajecten die onder meer worden gestructureerd door de daarop van toepassing zijnde (beleids)kaders. Het feit dat hier aan de naderende herindeling aandacht wordt besteed, duidt er op dat er wordt onderkend dat het artikel 12-proces daardoor kan worden beïnvloed. Het spreekt voor zich dat de doorlooptijd van het artikel 12-traject de beoogde datum van herindeling als uitgangspunt zal nemen. Hierbij is het streven erop gericht om de artikel 12-gemeente 'schoon op te leveren', wat volgens de artikel 12-handleiding wil zeggen dat de fusiegemeenten niet worden geconfronteerd met tekorten van de artikel 12-gemeente, tenzij daar aanleiding voor bestaat. Concreet voor Boarnsterhim betekent dit dat weliswaar het saneringsplan uitgaat van de periode 2010-2015 (zie paragraaf 6.2.2), maar dat het laatste artikel 12-rapport een zodanig voorstel zal bevatten dat uiterlijk het jaar voorafgaand aan de beoogde herindelingdatum een laatste aanvullende uitkering zal worden verstrekt, waarbij de resterende jaren met een relevant tekort in gekapitaliseerde vorm tot uitkering komen. Dit betekent dat vóór de datum van herindeling het artikel 12-traject financieel zal zijn afgewikkeld.

1.9 De vergelijking met zichzelf en met de selectiegroep

In 2008 is in de begrotingsscan Boarnsterhim een (uitgebreide) vergelijking op clusterniveau gemaakt van de gemeentelijke nettolasten met de uitkering uit het gemeentefonds (de zogenaamde vergelijking met zichzelf) en met de selectiegroep uit de begrotingsscan. Zoals in de voorliggende paragrafen is beschreven hebben zich sindsdien aanzienlijke wijzigingen in de begroting voorgedaan. Het betreft hier onder meer het opnemen van de ramingen voor het onderhoud van de kapitaalgoederen en van de ramingen voor de projecten en de investeringen. In de door de raad vastgestelde begroting 2010 zijn al deze ramingen verwerkt.

Vergelijking vastgestelde begroting met gemeentefonds

In bijlage 1 zijn de nettolasten van deze door de raad vastgestelde begroting vergeleken met de uitkering uit het gemeentefonds. Hieruit blijkt dat het nettolastenniveau van Boarnsterhim fors afwijkt van de 'normvergoeding'. In een artikel 12-procedure met als doel het realiseren van een structureel sluitende meerjarenperspectief, zonder aanvullende steun, speelt deze clustervergelijking een belangrijke rol, omdat het relevante signalen oplevert, bijvoorbeeld voor wat betreft de clusters waar zich de afwijkingen voordoen.

Vergelijking toegestane begroting met gemeentefonds

In bijlage 2 is de vergelijking met de uitkering uit het gemeentefonds nogmaals gemaakt, maar nu zijn de nettolasten gebaseerd op het niveau waarvoor de gemeente door de toezichthouder toestemming heeft gekregen om uitgaven te doen. Dit niveau is bepaald aan de hand van de laatst goedgekeurde begroting (in casu die van 2009) inclusief de goedgekeurde begrotingswijzigingen daarop. Dit budgetniveau is voor zowel toezichthouder als artikel 12-inspecteur dit jaar leidend geweest in de gesprekken met de gemeente. Immers, met het niet goedkeuren van de begroting 2010 door de toezichthouder is de door de raad vastgestelde begroting vervangen door het budgettaire plafond waarvoor de inspecteur en de toezichthouder toestemming hebben gegeven. Voor meer een meer gedetailleerd inzicht in dit budgetniveau en de ontwikkeling er van gedurende het jaar, wordt verwezen naar hoofdstuk 6.

Vergelijking toegestane begroting en selectiegroep met gemeentefonds

Daarnaast worden in bijlage 3 de nettolasten van Boarnsterhim en van de in paragraaf 1.2 voorgestelde selectiegroep van vergelijkbare gemeenten vergeleken met de inkomsten uit het gemeentefonds. De vergelijking is aanvullend op de vergelijking met zichzelf en geeft zicht op en zo ja waar de gemeente met haar nettolasten (meer) afwijkt van het gemeentefonds ten opzichte van de individuele selectiegemeenten en de selectiegroep als geheel.

Geen analyse van de clustervergelijking

Door de enorme afwijkingen bij de vergelijking met zichzelf op basis van de vastgestelde begroting en gezien het feit dat er ook bij de twee vergelijkingen op basis van de toegestane begroting nog grote afwijkingen optreden, wordt een gedetailleerde analyse van deze afwijkingen in dit rapport thans niet zinvol geacht. De cijfers van de drie clustervergelijkingen zijn echter wel in dit rapport opgenomen zodat een beeld ontstaat van de clusters waar Boarnsterhim afwijkt. Het is de verwachting dat de gemeente in de loop van dit artikel 12-onderzoek zodanige cijfers ter beschikking zal krijgen als gevolg van de sanering dat een gedetailleerde en zinvolle analyse van de vergelijkingen mogelijk is.

1.10 De aanpak

Dit rapport vormt een middenweg tussen een rapport na een zogenaamd oriënterend jaar en een volledig rapport. Doordat Boarnsterhim vanaf mei 2009 in de pré-artikel 12-fase heeft gewerkt aan zowel de artikel 12-aanvraag als ook aan de opstelling van een saneringsvisie en -plan, is de gemeente verder gevorderd dan gebruikelijk is in een eerste jaar van een artikel 12-aanvraag. Zo is in mei 2010 het saneringsplan door de raad vastgesteld en wordt sindsdien aan de uitwerking en uitvoering daarvan gewerkt. Verder werd in het tussenrapport geconstateerd dat de gemeente nog niet beschikte over 'artikel 12-proof'-beheerplannen, maar dat de gemeente bezig was hiervoor te zorgen. Inmiddels is in september 2010 een pakket beheerplannen toegezonden aan BZK welke sindsdien onderwerp van gesprek zijn geweest.

Op een aantal onderdelen is hierdoor het zicht op de financiële doorwerking al te geven en ontstaat behalve zicht op de financiële problematiek ook zicht op oplossingen daarvoor. Voor een aantal andere terreinen ontbreekt dat beeld nog. Dat betekent dat weliswaar het beeld van de financiële situatie van Boarnsterhim nog niet volledig is, maar dat in dit rapport wel een aantal zaken aan de orde gesteld kan worden, zoals de (financiële) problematiek van 2010, de sanering van de negatieve reserve, de effecten van het saneringsplan alsmede enkele beheerplannen. Het rapport richt zich dus op de zaken waarover duidelijkheid bestaat en waarvan het vanzelf spreekt om ze in dit rapport aan de orde te stellen.

De beoordeling van een deel van de beheerplannen wordt echter doorgeschoven naar volgend jaar, omdat de volledige beoordeling van de beheerplannen dient plaats te vinden in relatie tot een aantal andere essentiële zaken van belang voor de financiële positie, zoals onder meer herijking van de reserves en voorzieningen (inbreng dekkingsmiddelen) en inzicht in de herstructureringsprojecten (relatie met het beheer van de openbare ruimte waaronder het beheerplan wegen en het rioolbeheerplan). Daarbij is van belang dat er dan antwoord is op de in het tussenrapport gestelde vraag of het noodzakelijk is om het volledige areaal aan kapitaalgoederen in stand te houden. De beantwoording daarvan voordat alle beheerplannen structureel in de begroting worden ingepast, is relevant, omdat dan alleen kapitaalgoederen ingepast hoeven te worden die in stand gehouden moeten worden. In het volgende artikel 12-rapport zal dan mede op basis van nog door de gemeente te leveren informatie op deze zaken worden ingaan.

2 Algemene en bijzondere voorschriften

2.1 Inleiding

Om in aanmerking te kunnen komen voor een aanvullende uitkering uit het gemeentefonds moet een gemeente aan een aantal algemene voorschriften voldoen. Bovendien moet een gemeente eventueel voldoen aan een aantal bijzondere voorschriften. Hierna wordt nagegaan of, en in hoeverre, de gemeente Boarnsterhim aan deze algemene (paragraaf 2.2) en bijzondere (paragraaf 2.3) voorschriften voldoet. Paragraaf 2.4 bevat de conclusie op dit onderdeel.

2.2 Algemene voorschriften

De algemene voorschriften betreffen een drietal voorwaarden voor toelating tot de artikel 12-procedure. Deze hebben betrekking op de termijnen, het aanmerkelijk én structureel tekort en het redelijk peil.

Termijnen

In artikel 19 van het Besluit financiële verhouding 2001 (hierna: het Besluit) is bepaald dat een aanvraag voor een aanvullende uitkering moet worden ingediend vóór 1 december van het jaar voorafgaande aan het jaar waarvoor zij wordt aangevraagd. Tevens moet de begroting zijn vastgesteld uiterlijk op de datum dat het verzoek om toepassing van artikel 12 wordt gedaan. De jaarrekening moet op grond van artikel 200 van de Gemeentewet, binnen twee weken na vaststelling, doch in ieder geval vóór 15 juli van het jaar volgend op het begrotingsjaar, aan Gedeputeerde Staten zijn toegezonden.

Het raadsbesluit met het verzoek om toepassing van artikel 12 van de Fw is voor het jaar 2010 genomen op 10 november 2009. De begroting voor het jaar 2010 is gelijktijdig vastgesteld. Het op 17 november 2009 gedateerde verzoek is door de beheerders van het gemeentefonds ontvangen op 19 november 2009. De jaarrekening 2008 van de gemeente Boarnsterhim is op 23 juni 2009 door de raad vastgesteld en op 29 juni 2010 door de provincie ontvangen.

Op basis van het vorenstaande kan geconcludeerd worden dat de gemeente Boarnsterhim aan de algemene voorschriften met betrekking tot de termijnen heeft voldaan.

Het aanmerkelijk én structureel tekort

Er is volgens artikel 23 van het Besluit sprake van een aanmerkelijk én structureel tekort indien het tekort zich gedurende het begrotingsjaar én de drie daarop volgende jaren bevindt op een niveau dat hoger ligt dan 2% van de som van de belastingcapaciteit, de algemene uitkering en de bedragen, bedoeld in artikel 6 van de Invoeringswet Financiële-verhoudingswet (het betreft hier de (tijdelijke) verdeelmaatstaven wijziging gemeentelijke indeling, monumenten en rioleringen). Voor de gemeente Boarnsterhim komt dit drempelbedrag uit op € 347.000. Uit de begroting 2010 en de meerjarenraming 2011-2013 blijkt dat de (structurele) tekorten voor de jaren 2010 tot en met 2013 uitkomen op € 3.393.000 respectievelijk € 4.173.000, € 4.553.000 en € 4.799.000.

Op basis van het vorenstaande kan worden geconstateerd dat er bij de gemeente Boarnsterhim sprake is van een aanmerkelijk én structureel tekort.

Het redelijk peil

Om in aanmerking te komen voor een aanvullende uitkering uit het gemeentefonds op grond van artikel 12 van de Fvw moeten de eigen inkomsten van de gemeente tenminste op het redelijk peil liggen. Dit redelijk peil wordt jaarlijks door de beheerders van het gemeentefonds in de zogenaamde meicirculaire medegedeeld. Voor 2010 geldt dat zowel de afvalstoffenheffing/reinigingsrechten als de rioolheffing lastendekkend moeten zijn. Bij de rioolheffing wordt de lastendekkendheid bepaald door de brutolasten te verminderen met zowel het eventuele bedrag van de tijdelijke maatstaf riolering als de eventuele andere inkomsten uit het cluster riolering. Bij het onderdeel OZB van het redelijk peil voor 2010 geldt een percentage van 0,1164% van de WOZ-waarde. Een gemeente hoeft, met uitzondering van het onderdeel OZB, niet per onderdeel aan de norm te voldoen. Een gemeente voldoet ook aan het belastingpakket als een tekort bij de reiniging en/of de riolering wordt gecompenseerd door een hoger percentage bij de OZB.

In Boarnsterhim zijn zowel de afvalstoffenheffing/reinigingsrechten als de rioolheffing lastendekkend. Bij de OZB kan dan ook worden volstaan met een percentage van 0,1164%. Het gewogen gemiddelde percentage voor 2010 komt in Boarnsterhim uit op 0,1242%. De gemeente voldoet daarmee aan het redelijk peil voor 2010. Voor de berekening van het redelijk peil wordt verwezen naar hoofdstuk 5, waarin ook aandacht wordt besteed aan de overige heffingen en aan de belastingdruk.

2.3 Bijzondere voorschriften

Eventuele aan de aanvullende uitkering verbonden bijzondere voorschriften gelden voor de tijd dat een gemeente is aangewezen op aanvullende steun uit het gemeentefonds. Bijzondere voorschriften blijven van kracht, zolang ook bij terugkeer na een afgeronde aanvullende uitkeringsperiode. Het verzoek van Boarnsterhim voor een aanvullende uitkering voor het jaar 2010 betreft een eerste aanvraag, daarom zijn er geen bijzondere voorschriften van kracht.

2.4 Conclusie

Zoals ook al in het tussenrapport is geconstateerd, is de aanvraag tijdig ingediend, liggen de eigen inkomsten behorende tot het belastingpakket boven het niveau van het redelijk peil en is er sprake van een aanmerkelijk én structureel tekort. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat Boarnsterhim voldoet aan de vereisten voor toelating tot artikel 12.

3 Financiële resultaten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nagegaan of er bij Boarnsterhim sprake is geweest van sluitende rekeningen. Daartoe wordt een overzicht gegeven van de rekeningsresultaten over de zes jaar voorafgaande aan het jaar van de artikel 12-aanvraag (in casu 2010) gevolgd door een korte toelichting per jaar. Voor de jaren 2004 tot en met 2008 is aangesloten bij het gestelde in de begrotingsscan uit 2008 en het provinciaal verslag naar aanleiding van de artikel 12-aanvraag over 2010.

3.2 Uitkomsten jaarrekeningen 2004 tot en met 2009

In het provinciaal verslag is een tabel opgenomen die de ontwikkeling van de saldi van rekening voor en na bestemming van de reserves over de jaren 2005 tot en met 2008 in beeld brengt. Onderstaand is deze tabel opgenomen, aangevuld met de uitkomsten voor de jaren 2004 en 2009 alsmede met de geraamde begrotingssaldi voor de betreffende jaren.

Tabel 3.2.1 Ontwikkeling saldo begroting en rekening in Boarnsterhim (x € 1.000)

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Begrotingssaldo na bestemming						
- Primitief*	54	-107	54	276	90	479
- Na wijziging*	160	-365	- 588	-1.512	-2.142	-2.522
Rekeningsaldo						
- Voor bestemming	-1.555	-1.251	-5.223	-1.077	-3.746	3.664
- Mutaties reserve	1.471	857	2.770	248	- 1.485	- 635
- Na bestemming	- 84	- 394	-2.453	- 829	-5.231	4.299

* saldo stelpost onvoorzien van 2004 tot 2008

Jaarrekening 2004

De jaarrekening 2004 sloot met een nadelig saldo van € 83.915. Het jaarresultaat werd veroorzaakt door incidentele factoren. De incidentele baten bedroegen in totaal € 2.223.500 en de incidentele lasten € 2.440.900. De grootste bewegingen in de jaarrekening vormden de afboekingen op activa van € 1,4 miljoen en op oude vorderingen van € 355.000. Daarnaast werd een dotatie gedaan aan de voorziening bedrijventerreinen van € 179.000. Incidentele baten werden gegenereerd uit groenstroken (€ 662.000) en uit vrijval van de reserve aandelen NV Frigem aandelen (€ 1,6 miljoen).

Jaarrekening 2005

De jaarrekening 2005 sloot met een nadelig resultaat na bestemming van € 393.663. Het negatieve resultaat voor bestemming van € 1,2 miljoen ontstond vooral door incidentele lasten en werd incidenteel gedekt door onttrekkingen uit bestemmingsreserves. De incidentele baten bedroegen € 1.235.000 en de incidentele lasten € 2.814.000. Uit de analyse van de verschillen in de jaarrekening blijken deze verschillen vooral te zijn ontstaan door:

Aanleg aquaduct de Greuns	-/- € 916.000
Schadebetaling de Baai	-/- € 463.000
Dotaties pensioenaanspraken wethouders	-/- € 440.000
Voorziening Boarnstee	-/- € 325.000
Boekwinst jachthaven Tusken de Marren	€ 736.000
Overige posten	€ 157.000

Saldo voor bestemming	-/- € 1.251.000
Mutaties in de reserve	<u>€ 857.000</u>
Saldo jaarrekening 2005	-/- € 394.000

In het controlerapport van de accountant werd aangegeven, dat de gemeente een enorme inzet heeft gepleegd op het terrein van de rechtmatigheid. Vandaar dat hiervoor een goedkeurende verklaring werd afgegeven. Verder merkte de accountant op dat de jaarrekening correct was opgesteld en dat de inrichting en verwerking van het financieel beheer over het geheel genomen op toereikende wijze had gefunctioneerd. Wel zijn er kritische kanttekening geplaatst ten aanzien van het hoge ambitieniveau van de gemeente, dat zich kenmerkte door grootschalige projecten enerzijds en het beperkte weerstandsvermogen anderzijds. Door het gebrek aan structurele ruimte werden veel investeringen incidenteel gedekt, waardoor het weerstandvermogen onder druk kwam te staan. Het college werd geadviseerd om structureel een goede bewaking op de voortgang van de projecten te onderhouden en een optimale informatievoorziening in te richten om zodoende de risico's transparant te maken.

Jaarrekening 2006

Als gevolg van een diepgaande inhoudelijke analyse van de onderhanden projecten was de uitkomst van de jaarrekening 2006 € 2.452.940 negatief. Dit resultaat werd vooral beïnvloed door incidentele factoren. De incidentele baten bedroegen € 1.931.000 en de incidentele lasten € 4.214.000. Het negatieve resultaat werd voor het overgrote deel ten laste van de algemene reserve gebracht, waarmee deze reserve onder het door de raad gestelde minimum van € 2,5 miljoen uit is uitgekomen. Het nadeel is grotendeels ontstaan door het afboeken van voorzienbare tekorten zoals:

Tekorten op projecten (1)	-/- € 1.420.000
Afwaardering gronden (2)	-/- € 1.643.000
Herstructurering (3)	-/- € 673.000
Overig	-/- <u>€ 173.000</u>
	€ 3.909.000
Verkoop groenstroken	<u>€ 1.455.000</u>
Saldo jaarrekening 2006	-/- € 2.454.000

Toelichting

Ad (1) Tekorten op projecten € 1.420.000

Grou Noord: In 2006 is in Grou Noord een voorziening getroffen van nog te verwachten kosten van € 580.000 (werkzaamheden Galle Brege en Neare Galle). Deze kosten konden niet terugverdiend worden

Staande mastroute: In 2006 is een voorziening getroffen van € 550.000. Dit was een afspiegeling van de aanvullende bijdrage.

Waterfront 2e fase: De geactiveerde voorbereidingskosten waren € 190.000 en zijn afgeboekt omdat ze niet konden worden terugverdiend.

Bestemmingsplan Terherne: Er is een voorziening getroffen van te verwachten kosten van € 100.000.

Ad (2) Afwaardering van gronden € 1.643.000

In 2006 heeft een kritische beschouwing plaatsgevonden van de terugverdien capaciteit van de niet in exploitatie genomen gronden. Dit heeft geresulteerd in een afwaardering van gronden tot een bedrag van € 1.643.000. Het betrof de complexen Volmaweg voormalig Storkterrein € 226.000, Grou Wetterfont € 75.000 en exploitatie Grou Noord € 1.342.000. Ten aanzien van Grou Noord zijn de waarden teruggebracht naar een realistische boekwaarde van € 15 m².

Ad (3) Herstructurering € 673.000

In het kader van de herstructurering en de toezegging van een subsidie van € 5.700 per sociale huurkoopwoning is in 2006 gestart met 118 woningen en is er daarom een verplichting opgenomen van € 673.000.

In het accountantsrapport werd vermeld dat een volkomen onderzoek niet mogelijk was en er daardoor geen oordeel kon worden gegeven betreffende de rechtmatigheid. De kritische kanttekeningen zoals die waren aangegeven in het accountantsrapport van 2005 werden herhaald.

Jaarrekening 2007

De jaarrekening 2007 sloot met een nadelig resultaat van € 829.000 en weerspiegelde de financiële problemen van de gemeente. Wel moet hierbij worden aangetekend dat het overgrote deel wederom incidenteel van aard was, waaronder het opwaarderen van debiteuren. Het debiteurenbeheer liet in 2006 veel te wensen over. Dit heeft ertoe geleid dat de voorziening dubieuze debiteuren moest worden verhoogd met € 569.000. Dit is één van de belangrijkste effecten geweest die heeft geleid tot het negatieve resultaat over 2007. De overige verschillen liepen evenredig door de jaarrekening.

In 2007 heeft de accountant opnieuw geen volkomen onderzoek kunnen uitvoeren in het kader van de rechtmatigheid, omdat de interne controles niet zichtbaar waren vastgelegd. Wel is een goedkeurend oordeel gegeven over het onderdeel getrouwheid, maar een oordeelsonthouding voor het aspect rechtmatigheid. Ook plaatste de accountant kanttekeningen bij de kwaliteit van de administratieve organisatie en de interne controle en het werken met externe krachten. De algemene conclusie was dat het financiële beheer beter kon en had moeten. Met betrekking tot de algemene reserve werd geconstateerd dat deze aanzienlijk was teruggelopen tot beneden het door de raad gestelde minimumniveau van € 2,5 miljoen. Opnieuw plaatste de accountant de kanttekeningen, zoals gesteld in de jaarrekeningen 2005 en 2006.

Jaarrekening 2008

De jaarrekening 2008 sloot met een negatief saldo van € 5,2 miljoen. De incidentele verschillen kunnen als volgt worden geanalyseerd:

Vorbereidingskosten Brede scholen (4)	-/- € 4.176.000
Herstructurering (5)	-/- € 718.000
Grondexploitaties (6)	-/- € 1.350.000
Verkoop camping Tusken de Marren (7)	-/- € 1.689.000
	-/- € 7.933.000
Onvoorzien incidenteel	€ 544.000
Afwikkeling BTW na gerechtelijke uitspraak OSG Sevenwolden	€ 315.000
Totaal	-/- € 7.074.000
Afwijkingen bij de structurele baten en lasten betroffen:	
WMO	€ 541.000
WWB Inkomensdeel	€ 371.000
Onvoorzien structureel	€ 340.000
Kapitaallasten	€ 312.000
Overige voordelen	€ 279.000
Totaal	€ 1.843.000

Toelichting

Ad (4) Vorbereidingskosten Brede scholen € 4.176.000

Nieuwbouw Thalenhasperschool	-/- € 172.795
Project Brede scholen Grou/Akkrum	-/- € 2.568.706
Aanvulling Brede scholen Grou/Akkrum	-/- € 380.666

Idem	-/- € 175.691
Idem	-/- € 233.197
BTW/BCF	-/- € <u>644.598</u>
	-/- € 4.175.653

Ad (5) Herstructurering € 718.000

In het kader van de herstructurering is met de woningbouwcorporatie een convenant afgesloten om een subsidie beschikbaar te stellen van € 5.700 per sociale huurkoopwoning

Ad (6) Grondexploitatie € 1.350.000

Afwaardering boekwaarden	
Warten uitbreiding	-/- € 330.000
De Baaij (2 woningen)	-/- € 205.000
Weergea zuidzijde	-/- € 167.300
Boerderij Hoflân 2	-/- € 62.500
Voorzieningen verwacht verlies/tekort	
Multifunctioneel centrum	-/- € 350.000
Boarnsté	-/- € 125.000
Niet toerekenbare uren	-/- € 101.000
Zorgwonen (verlies)	-/- € 34.000
Tussentijdse winst Garde Jagerswei	-/- € 33.000
Herstructurering Hendrix-UTD terrein op bedrijventerrein Spikerboor+	€ 42.000
Diversen	+ € <u>15.300</u>
Saldo	-/- € 1.350.500

Ad (7) Verkoop camping Tusken de Marren

De verkoop van camping Tusken de Marren was geraamd in 2008. Eind 2008 bleek dat de verkoop pas in 2009 zou worden gerealiseerd. Omdat aanpassing van de begroting niet meer lukte resteerde er een nadeel in de rekening 2008 en een voordeel in 2009 (begroting is niet meer aangepast). Het voordeel in 2009 was € 150.000 gunstiger doordat de bestemmingsreserve Tusken de Marren vrijviel.

De jaarrekening is gecontroleerd en voorzien van een goedkeurende verklaring van de accountant voor het onderdeel getrouwheid en een oordeelsonthouding inzake het aspect rechtmatigheid. Wel is in 2008 een behoorlijke inhaalslag gemaakt voor wat betreft de administratieve en interne controle. Vanaf 2009 zal worden gewerkt met een protocol voor de administratieve organisatie en de interne controle om zodoende op termijn ook te kunnen voldoen aan het aspect rechtmatigheid.

Jaarrekening 2009

De jaarrekening sloot met een positief resultaat van € 4,3 miljoen terwijl de gewijzigde begroting een tekort vertoonde van € 2,5 miljoen. Dit verschil van € 6,8 miljoen wordt door de gemeente verklaard door de navolgende incidentele voor- en nadelen:

Verkoop camping Tusken de Marren en gelijknamige opheffing	€ 1.836.000
Verkoop Essent-aandelen	€ 1.480.000
Uitstel realisering subsidieverplichtingen woningbouw	€ 1.049.000
Uitstel onderhoud kapitaalgoederen, via budgetoverheveling	€ 910.000
Onderuitputting kapitaallasten nieuwbouw scholen	€ 756.000
Onderuitputting kostenplaatsen	€ 635.000
Terugontvangen BTW op afboekingen scholenbouw	€ 553.000
Diverse overige activiteiten, via budgetoverheveling	€ 314.000
Overige posten	€ 1.030.000

Inhaalafschrijvingen vaste activa ³	-/- € 948.000
Uitstel opbrengst/last sportverplaatsing, via budgetoverheveling	-/- € <u>794.000</u>
Verschil begroting na wijziging en rekeningresultaat	€ 6.821.000

Het rekeningresultaat van € 4.299.000 is als volgt bestemd:

Storting in de bestemmingsreserve Grou-Noord (8)	€ 1.600.000
Storting in algemene reserve tbv subsidieverplichtingen woningen (9)	€ 1.049.000
Storting in algemene reserve tbv budgetoverheveling 2009/2010 (10)	€ <u>224.000</u>
Netto storting in de algemene reserve (11)	€ 1.426.000

Saldo jaarrekening 2009 € 4.299.000

Toelichting

Ad (8) Storting in de bestemmingsreserve Grou-Noord

De (te hoge) boekwaarde van deze niet in exploitatie genomen grond vereist naar het oordeel van de accountant tenminste de vorming van deze bestemmingsreserve.

Ad (9) Storting in de algemene reserve tbv subsidieverplichtingen woningen

De storting in de algemene reserve vindt plaats vanwege een in 2005 gesloten convenant met de woningbouwvereniging (nu Elkien) over de herstructurering. Volgens dat convenant is Boarnsterhim gehouden een subsidie aan Elkien te betalen van € 5.700 per gereedgemelde woning in de afgesproken herstructureringsgebieden. Het betreft in totaal 442 woningen. Sinds 2006 zijn hiervoor bedragen in de begroting opgenomen als last. Inmiddels is een aantal woningen gebouwd, waarvoor de afrekening heeft plaatsgevonden. Bij het opstellen van de jaarstukken 2009 resteerde een bedrag van € 1.048.800 uit de voorgaande begroting(en). Dat bedrag is verwerkt in het besluit tot budgetoverheveling van april 2010, omdat de verplichting tot subsidiebetaling blijft bestaan. Eerdere adviezen van de accountant om hiervoor een voorziening te vormen zullen met ingang van 2010 worden opgevolgd. Voor meer over de herstructurering zie paragraaf 6.2.4.

Ad (10) Storting in de algemene reserve tbv budgetoverheveling 2009/2010

De storting in de algemene reserve vindt plaats om overheveling van budgetten 2009 naar 2010 mogelijk te maken. Het betreft hier overhevelingen die getoetst zijn aan criteria waarbij de noodzaak van de uitgaaf een belangrijk toetspunt is.

Ad (11) Netto storting in de algemene reserve

Deze nettostorting in de algemene reserve is vrij beschikbaar in 2010 voor de bepaling van het relevant begrotingstekort.

Net als in de voorgaande jaren heeft de accountant een goedkeurende verklaring verstrekt voor wat betreft het onderdeel getrouwheid. Voor het vierde opeenvolgende jaar geeft de accountant een oordeelsonthouding af voor het aspect rechtmatigheid. Wel merkt de accountant in zijn verslag op dat de totstandkoming van de jaarrekening verbeterd is en dat er vorderingen zijn gemaakt met betrekking tot de rechtmatigheid. Daarbij geeft hij een top drie van aandachtspunten mee voor 2010 met het oog op de rechtmatigheidscontrole. Een andere relevante constatering die hij doet is dat het weerstandsvermogen van de gemeente van onvoldoende omvang is.

³ De inhaalafschrijving is in het verslag van bevindingen bij de jaarrekening 2009 door de accountant beoordeeld. Het ontbreken van eigendom of dienstbaarheid van het actief waren de oorzaken van de doorgevoerde inhaalafschrijvingen.

3.3 Conclusie

De ontwikkeling van de financiële positie in historisch perspectief

Over de jaren 2004 tot en met 2009 zijn, met uitzondering van 2009, steeds jaarrekeningen aangeboden met een negatief eindresultaat. In hoofdzaak wordt dit negatieve resultaat veroorzaakt door incidentele oorzaken. Voor het overgrote deel zijn de negatieve resultaten ten laste van de algemene reserve gebracht. De afwijkingen en overschrijdingen hebben voor een belangrijk deel een relatie met de ambitieuze projecten die zijn opgesomd in paragraaf 1.7 waarin de problematiek van Boarnsterhim wordt beschreven.

Hierbij is het opvallend dat steeds wordt geconstateerd dat de negatieve saldi weliswaar incidenteel van aard zijn, maar door het herhaald optreden ervan kan worden geconstateerd dat ze een structureel karakter vertonen. Doordat de algemene reserve veelvuldig is ingezet om deze incidentele lasten af te dekken, is deze reserve inmiddels negatief geworden. Het betreft hier incidentele lasten als afboekingen vanwege (on)voorzienbare tekorten op grond (exploitaties) en investeringsprojecten. Terugkijkend kan worden geconstateerd dat ook de incidentele baten en lasten die zich in 2004 en 2005 voordeden als voorbode hadden kunnen dienen voor de zorgelijke situatie die zich sindsdien heeft ontwikkeld. Het is dan ook niet voor niets dat in de begrotingsscan 2008 werd geconcludeerd dat de afname dan wel mutaties in het eigen vermogen signalen waren voor de zorgelijke financiële situatie die zich ontwikkelde.

Administratieve organisatie en informatievoorziening

Opvallend is verder dat de gemeente in 2005 opmerkingen kreeg van de accountant die met ingang van 2006 eraan hebben bijgedragen dat de gemeente geen goedkeurende rechtmatigheidsverklaring heeft ontvangen. Het betreft opmerkingen over de ambitieuze projecten met incidentele dekking enerzijds en het beperkte weerstandsvermogen dat door de incidentele dekking verder onder druk kwam te staan anderzijds. Ook maakte de accountant opmerkingen over het verbeteren dan wel de afwezigheid van een structurele voortgangsbewaking van de projecten en over de inrichting van een adequate informatievoorziening waardoor een volledig inzicht in de risico's ontbrak. Uit het provinciale verslag blijkt dat de accountant dergelijke opmerkingen in het bijzonder bij de jaarrekeningen over 2005 tot en met 2007 bij herhaling heeft gemaakt. Voor de jaren daarna worden er wel verbeteringen gesignaleerd, maar dat heeft nog niet tot een goedkeurend rechtmatigheidsoordeel geleid.

Het is van groot belang dat de hoge prioriteit die de provincie vanaf medio 2007 in haar toezicht heeft gegeven aan de verbetering van de administratieve organisatie en informatievoorziening resultaat oplevert en onder meer uitmondt in een goedkeurende rechtmatigheidsverklaring. De jaarrekening 2010 is daarvan een belangrijke graadmeter voor de stand van zaken op dit gebied. Vanuit dit perspectief is het nog relevant te wijzen op het verslag van de accountant over 2009. Daarin merkt deze op dat 2009 het laatste jaar is dat hij een oordeelsonthouding over het aspect rechtmatigheid kan accepteren.

Ook de gemeente hecht belang aan verbeteringen op dit terrein. Dit blijkt onder meer uit het externe advies dat in september 2009 in opdracht van B&W over de financiële functie in Boarnsterhim is opgesteld. Net als de provincie op diverse plaatsen in haar provinciaal verslag schrijft, wordt in dat advies geconstateerd dat er verbeteringen zijn doorgevoerd. Maar daarnaast worden er in het rapport nog diverse verbeteringen voorgesteld.

Gezien het belang dat wordt gehecht aan deze verdere verbetering van de financiële functie zijn de extra lasten hiervoor ook betrokken bij de berekening van het relevante begrotingstekort 2010.

4 Reserves en voorzieningen

4.1 Inleiding

Om te kunnen beoordelen of de gemeente nog een bijdrage kan leveren aan de vermindering van het aanvaardbare tekort, wordt de vermogenspositie van de gemeente beschouwd. Daarbij wordt bepaald wat de vrij aanwendbare reserves zijn. Hierbij kan onderscheid bij worden gemaakt tussen de algemene reserve, de bestemmingsreserves en de voorzieningen.

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 4.2 het verloop van de reserves en voorzieningen geschetst, waarna in paragraaf 4.3 wordt beoordeeld of er vanuit de algemene reserve nog een bijdrage kan worden geleverd in het aanvaardbaar begrotingstekort. In paragraaf 4.3 komen de niet-aanwendbare reserves en de voorzieningen aan de orde. Paragraaf 4.4 sluit dit hoofdstuk af met enkele conclusies.

4.2 Verloop van de reserves en voorzieningen

Om te kunnen bepalen of reserves en voorzieningen kunnen bijdragen aan de vermindering van het aanvaardbaar tekort is allereerst de stand van die gemeentelijke reserves, in het bijzonder de algemene reserve, van belang. Uit tabel 4.2.1 blijkt dat het totaal van de reserves en voorzieningen in de periode 2004-2009 sterk is gedaald. Deze daling wordt voor het grootste deel verklaard door de ontwikkeling van de omvang van de algemene reserve die met ingang van 2009 zelfs een negatieve stand laat zien. Ook de voorzieningen en, in wat mindere mate, de bestemmingsreserves, vertonen in de afgelopen jaren een dalende trend. Dit beeld stemt overeen met de in het vorige hoofdstuk beschreven resultaten van de jaarrekeningen 2004 tot en met 2009. Ook loopt het synchroon met het beeld dat wordt geschetst in het rapport 'Financiële positie van 2004 tot en met 2008' dat door de gemeente Boarnsterhim zelf is opgesteld op verzoek van de raad met als doel zicht te krijgen op de oorzaken van de financiële problematiek van Boarnsterhim. In dit rapport is het rekeningresultaat en de ontwikkeling van de algemene reserve over de genoemde jaren nader toegelicht.

Tabel 4.2.1 Ontwikkeling algemene- en bestemmingsreserves in Boarnsterhim per 31/12 op rekeningbasis (x € 1.000)

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008 ⁴	2009
Algemene reserve	4.539	4.188	2.617	255	-277	-5.990
Bestemmingsreserves	8.251	7.661	6.068	5.729	6.917	6.764
Totaal reserves	12.790	11.849	8.685	5.984	6.640	774
Voorzieningen	3.818	4.174	7.038	7.278	2.423	2.301
Totaal res. en vz.	16.608	16.023	15.723	13.262	9.063	3.075

4.3 Vrij aanwendbare reserves/algemene reserve

Uitgangspunt is dat een artikel 12-gemeente, onder normale omstandigheden, een redelijk deel van de vrij aanwendbare reserves gebruikt om het begrotingstekort te

⁴ In 2008 is de voorziening riolering omgezet in een bestemmingsreserve riolering. Dit verklaart de daling van de omvang van de voorzieningen van 2007 naar 2008. De overeenkomstige stijging van de omvang van de bestemmingsreserves heeft niet plaatsgevonden, waarmee de werkelijke omvang van de bestemmingsreserves in feite is afgenomen.

vermindere. Ten behoeve van tegenvallers dient een zekere buffer in stand te worden gehouden. Deze buffer is gelijk aan het drempelbedrag voor het aanmerkelijk én structureel tekort en bedraagt voor Boarnsterhim € 347.000.

Volgens de artikel 12-handleiding zijn vrij-aanwendbare reserves al die reserves waarvan niet onomstotelijk vaststaat dat ze niet-aanwendbaar zijn. Van belang hierbij is in ieder geval ook of zij zijn gevoed door specifieke uitkeringen, algemene middelen of bijdragen van derden.

In april 2006 heeft de raad voor het laatst een geactualiseerde nota inzake reserves en voorzieningen vastgesteld. In deze nota geeft de gemeente een toelichting en motivatie op de aanwezigheid van, de stand en het verloop van de reserves en voorzieningen. Tevens is een aantal reserves en voorzieningen verhoogd, verlaagd of opgeheven. Per saldo is een bedrag van in totaal € 167.000 toegevoegd aan de algemene reserve.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat er in Boarnsterhim in 2009 een negatieve algemene reserve is ontstaan, die ultimo 2009 een stand laat zien van € 5.990.000. Na toevoeging van de netto-storting in de algemene reserve van € 1.426.000 naar aanleiding van het rekeningresultaat 2009, resteert een te saneren negatief saldo van € 4.564.000.

Voorgesteld wordt om dit negatieve saldo in vijf jaar ten laste te brengen van de exploitatie op basis van een annuïtaire afschrijving. Daarbij zal gedurende de artikel 12-onderzoekperiode de jaarlijkse annuïteit steeds op basis van de stand van de algemene reserve in de laatste jaarrekening worden geactualiseerd. Uitgangspunt is om de negatieve stand van de reserve eind 2014 te hebben gesaneerd. Voor de gemeente Boarnsterhim komt dit, rekening houdend met een rentepercentage van 3,6%, neer op een bedrag van € 997.354 voor 2010.

4.4 Niet-aanwendbare reserves en voorzieningen

Conform de Handleiding Artikel 12 Fw gaat het bij niet-aanwendbare reserves en voorzieningen om:

- bestemmingsreserves (voor zover geaccepteerd);
- voorzieningen (voor zover geaccepteerd).

Bij de bestemmingsreserves zal zo goed mogelijk worden beoordeeld of het aanhouden ervan, evenals de hoogte, strikt nodig is. Een en ander dient door de gemeente te worden aangetoond en gebaseerd te zijn op een aantoonbare verplichting, realistische bestedingsplannen dan wel risicoraming.

De gemeente heeft aangegeven in 2011 een (nieuwe) nota reserves en voorzieningen op te stellen, welke in de eerste helft van 2011 zal worden afgerond. In het volgende artikel 12-rapport (over 2011) zal worden ingaan op deze (nieuwe) nota. Daarbij zal worden nagegaan of de bestemmingsreserves en voorzieningen kunnen worden geaccepteerd. Een en ander ook in relatie tot de incidentele en structurele risico's. Daarbij zullen ook de stille reserves worden betrokken.

4.5 Conclusie

De algemene reserve van de gemeente Boarnsterhim laat het niet toe om een bijdrage te leveren in het aanvaardbare tekort. Na bestemming van het resultaat 2009 heeft deze reserve een negatieve stand van € 4.564.000. Voorgesteld wordt voor 2010 dit tekort in 5 jaar (annuïtair, 3,6%) ten laste van de exploitatie te brengen. Dit komt voor 2010 neer op een bedrag van € 997.354. Gedurende de

artikel 12-onderzoeksperiode zal deze annuïteit jaarlijks op basis van de stand van de laatste jaarrekening worden herrekend, waardoor de algemene reserve eind 2014 zal zijn gesaneerd.

5 Eigen inkomsten

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de belangrijkste eigen inkomstenbronnen van de gemeente aan de orde. Allereerst wordt in paragraaf 5.2 getoetst of de gemeente voldaan heeft aan de toelatingseisen van artikel 12 met betrekking tot het belastingpakket 2010. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de overige heffingen (paragraaf 5.3) en de belastingdruk (paragraaf 5.4). Paragraaf 5.5 sluit vervolgens af met enkele conclusies.

5.2 Belastingpakket 2010

Een van de vereisten om in aanmerking te komen voor een aanvullende uitkering uit het gemeentefonds op grond van artikel 12 van de Fvw is dat de eigen heffingen uit het belastingpakket voldoen aan het redelijk peil, zoals voorgeschreven door de beheerders van het gemeentefonds in de zogenaamde meicirculaire. Bij het onderdeel OZB van het redelijk peil geldt een percentage van de WOZ-waarde. Hiermee wordt aangesloten bij het verdeelsysteem van het gemeentefonds. Bij de onderdelen reiniging en riolering geldt een norm van 100% lastendeckendheid. Bij de berekening daarvan voor het onderdeel riolering zijn de zogenaamde nettolasten het uitgangspunt. Nettolasten zijn hierbij de brutolasten verminderd met zowel het bedrag van de tijdelijke maatstaf riolering als de eventuele overige inkomsten uit het cluster riolering.

Voor 2010 gelden de volgende minimumnormen:

OZB	:	0,1164% van de WOZ-waarde;
Afvalstoffenheffing/reinigingsrechten	:	volledig lastendeckend;
Rioolheffing	:	volledig lastendeckend, met een minimum van € 167 per aansluiting.

Een gemeente voldoet ook aan het belastingpakket als een tekort bij de reiniging en/of de riolering wordt gecompenseerd door een hoger percentage bij de OZB.

In het navolgende wordt nagegaan of, en in hoeverre, de gemeente Boarnsterhim aan deze eisen voldoet.

Reiniging

De in de begroting geraamde lasten van de reiniging, inclusief alle perceptie-, apparaatskosten en kwijtscheldingen, komen volgens de vastgestelde begroting 2010 uit op een bedrag van € 2.470.984. De opbrengst van de afvalstoffenheffing/reinigingsrechten wordt daarin geraamd op een bedrag van € 2.690.718.

De lasten van de reiniging worden daardoor meer dan volledig gedekt door de afvalstoffenheffing/reinigingsrechten. Deze 'overdekking' is het gevolg van de invoering van het BTW-compensatiefonds. Bij de berekening van de tarieven mag de BTW als last worden meegerekend.

Het tarief voor een meerpersoonshuishouden bedraagt in 2010 € 337,20.

Riolering

De brutolasten van de riolering, inclusief alle perceptie- en apparaatskosten, komen volgens de vastgestelde begroting 2010 uit op een bedrag van € 1.778.076. Dit bedrag is gebaseerd op de uit de begroting blijvende lasten. Het genoemde bedrag is inclusief veegkosten. De opbrengst van de tijdelijke maatstaf riolering bedraagt € 101.776. Op het cluster riolering worden verder geen inkomsten gegenereerd. De nettolasten bij de riolering komen dan ook uit op € 1.676.300. De opbrengst van het rioolrecht wordt in de begroting geraamd op een bedrag van € 1.897.381. Bij 8.376 rioolaansluitingen betekent dit een rioolrecht per aansluiting van € 226. Daarmee ligt dit tarief boven het minimumtarief rioolheffing van € 167 voor 2010.

Op basis van het vorenstaande kan geconcludeerd worden dat de nettolasten (meer dan) volledig worden gedekt door de opbrengst van het rioolrecht en hoger zijn dan het minimumtarief rioolheffing voor 2010. Evenals bij de reiniging is deze 'overdekking' het gevolg van de invoering van het BTW-compensatiefonds. Bij de berekening van de tarieven mag de BTW als last worden meegerekend.

Onroerendezaakbelastingen

Omdat bij zowel de reiniging als de riolering sprake is van een volledige lastendekking, kan bij de OZB volstaan worden met een percentage van 0,1164% van de WOZ-waarde.

Boarnsterhim maakt bij de OZB geen gebruik van de mogelijkheid te differentiëren bij de percentages. Voor woningen bedraagt het percentage 2010 voor de eigenaren 0,12769%. Voor de niet-woningen ligt het percentage in 2010 voor de gebruikers op 0,10269% en voor de eigenaren (net als bij de woningen) op 0,12769%. Het gewogen gemiddelde percentage 2010 komt in Boarnsterhim, rekening houdend met de waardeverhoudingen tussen woningen en niet-woningen, uit op 0,12420%.

Dit percentage ligt circa 7% ofwel 0,0078 procentpunten boven de 0,1164%. Daarmee voldoet de gemeente Boarnsterhim voor wat betreft het belastingpakket dus aan de toelatingseis voor artikel 12.

5.3 Overige heffingen

Naast OZB, riool- en afvalstoffenheffing/reinigingsrechten is er bij gemeenten sprake van andere heffingen. Deze heffingen zijn, samen met die van het belastingpakket, voor Boarnsterhim in tabel 5.3.1a vergeleken met het gemiddelde van de selectiegroep.

Bij de opbrengsten in deze tabel is geen rekening gehouden met eventuele bijdragen uit tariefsegregatievoorzieningen en/of andere mogelijke inkomsten. Het gaat uitsluitend om de heffingsopbrengst van belastingen en rechten. De diverse opbrengsten zijn uitgedrukt in een bedrag per inwoner.

Het totaal van de heffingen in Boarnsterhim ligt € 127 per inwoner, ofwel 33%, hoger dan het gemiddelde van de selectiegroep. Dit komt door de hogere opbrengsten bij de belastingen die worden gerekend tot het belastingpakket (€ 124 per inwoner hoger). De hogere opbrengst bij het belastingpakket wordt veroorzaakt door alle drie de samenstellende onderdelen van het pakket, maar vooral door de afvalstoffenheffing.

De belastingen en heffingen die worden gerekend tot de overige heffingen liggen nagenoeg gelijk aan het gemiddelde van de selectiegroep (verschil € 2 per inwoner). Opvallend daarbinnen is de lagere toeristenbelasting die wordt

gecompenseerd door voornamelijk hogere bouwleges, terwijl Boarnsterhim toch het nodige watertoerisme heeft.

Wordt dezelfde vergelijking met de buurgemeenten gemaakt (zie tabel 5.3.1b), dan blijkt het totaal van de heffingen in Boarnsterhim € 72, ofwel 16,4%, hoger te liggen. Deze hogere opbrengst per inwoner wordt vooral veroorzaakt door de afvalstoffenheffing, het rioolrecht, de bouwleges en de toeristenbelasting. Lagere heffingen realiseert Boarnsterhim bij de onroerendezaakbelastingen en de parkeerbelasting.

Door de verschillende uitkomsten van deze twee vergelijkingen bij de toeristenbelasting, worden voor deze belasting thans geen voorstellen geformuleerd gericht op een artikel 12-belastingvoorschrift. Het landelijke karakter van Boarnsterhim in vergelijking met de Friese steden die in de vergelijking met de buurgemeenten zitten verklaart het verschil bij de parkeerbelasting. De hoge opbrengsten bij de afvalstoffenheffing hebben inmiddels in Boarnsterhim geleid tot een neerwaartse bijstelling van het tarief in 2011 met € 84 per huishouden na een verlaging van het kostenniveau. Voor wat betreft de hogere opbrengsten bij de OZB per inwoner wordt verwezen naar de analyse in de volgende paragraaf.

Tabel 5.3.1a Gemeentelijke heffingen Boarnsterhim per inwoner vergeleken met de selectiegroep in 2010

	Dantumadiel per inw. (x €1)	Groesbeek per inw. (x €1)	Westerveld per inw. (x €1)	Wijdmeren per inw. (x €1)	Wymbritseradiel per inw. (x €1)	gemiddelde selectiegroep per inw. (x €1)	Boarnsterhim per inwoner (x €1)	Verskil per inwoner (x €1)
Secretarieleges	7	10	13	16	8	11	12	1
Leges bouwvergunningen	33	38	21	35	19	30	34	4
Hondenbelasting	0	0	0	3	2	1	3	2
Parkeerbelasting	0	0	0	0	0	0	0	0
Toeristenbelasting	0	6	47	24	14	19	13	-6
Forensenbelasting	0	0	28	4	17	9	12	2
Baatbelasting	0	0	0	0	0	0	0	0
Precariobelasting	0	0	0	0	0	0	0	0
Reclamebelasting	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal overige heffingen	40	55	110	83	60	70	73	2
Reinigingsrechten/afvalstoffenheffing	97	64	107	108	95	95	160	66
Rioolrecht	70	60	113	105	100	90	117	27
Onroerendezaakbelastingen	105	101	120	173	125	127	158	31
Subtotaal belastingpakket	272	226	339	385	320	311	436	124
Totaal-generaal	312	280	449	468	380	382	508	127

Tabel 5.3.1b Gemeentelijke heffingen Boarnsterhim per inwoner vergeleken met de buurgemeenten in 2010

	Leeuwarden per inw. (x €1)	Tytsjerksteradiel per inw. (x €1)	Wymbritseradiel per inw. (x €1)	Sneek per inw. (x €1)	Skarsterlan per inw. (x €1)	Littense radiel per inw. (x €1)	Heerenveen per inw. (x €1)	Smallingerland per inw. (x €1)	Opsterland per inw. (x €1)	gemiddelde selectiegroep per inw. (x €1)	Boarnsterhim inwoner (x €1)	Verskil per inwoner (x €1)
Secretarieleges	13	11	8	10	9	8	9	8	8	10	12	2
Leges bouwvergunningen	27	12	19	20	23	25	18	17	30	22	34	12
Hondenbelasting	4	0	2	2	0	0	4	4	0	2	3	0
Parkeerbelasting	29	0	0	72	0	0	39	42	0	27	0	-27
Toeristenbelasting	0	9	14	4	6	0	0	0	0	2	13	11
Forensenbelasting	0	0	17	0	14	2	0	0	0	2	12	9
Baatbelasting	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Precariobelasting	2	0	0	1	0	0	2	0	0	1	0	-1
Reclamebelasting	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal overige heffingen	74	32	60	109	52	35	72	72	39	66	73	6
Reinigingsrechten/afvalstoffenheffing	123	84	95	105	104	94	97	90	71	101	160	60
Rioolrecht	95	45	100	59	69	68	75	80	84	78	117	39
Onroerendezaakbelastingen	252	184	125	194	139	124	198	179	128	192	158	-33
Subtotaal belastingpakket	470	313	320	359	312	286	370	350	284	371	436	65
Totaal-generaal	544	346	380	468	364	321	442	421	322	437	508	72

5.4 Belastingdruk

In de Atlas van de lokale lasten 2010, samengesteld door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO), wordt onder andere een overzicht gegeven van de woonlasten per gemeente (in euro's per jaar per huishouden). In het overzicht wordt de totale opbrengst van de OZB, op basis van de gemiddelde waarde van een woning (in de betreffende gemeente), de reinigingsheffing en de rioolheffing op basis van een meerpersoonshuishouden, uitgedrukt in een bedrag per huishouden.

De navolgende gegevens zijn uit de Atlas van de lokale lasten 2010 overgenomen. Het gaat daarbij om de in de (digitale) Atlas van de lokale lasten 2010 opgenomen bedragen (in euro's) van Boarnsterhim, de referentiegemeenten en de omliggende gemeenten.

Tabel 5.4.1a Lastendruk in Boarnsterhim vergeleken met de selectiegroep in 2010 (in euro's per huishouden)

Gemeenten	Reinigingsrecht meerpersoons huishouden* (1)	Rioolrecht meerpersoons huishouden* (2)	Rioolrecht eigenaren* (3)	OZB-tarief eigenaren woningen	Gemiddelde OZB-waarde woning	Gemiddelde OZB opbrengst woningen** (4)	Woonlasten meerpersoons huishouden (1+2+3+4)	Landelijke rangorde meerpersoons huishouden***
Dantumadiel	259	175	0	0,10250	185.187	190	623	124
Groesbeek	230	147	0	0,05780	259.356	150	527	14
Westerveld	252	226	0	0,07480	244.532	183	661	210
Wijdemeren	290	0	197	0,08410	340.419	286	773	377
Wymbritseradiel	229	0	233	0,07711	228.157	176	637	155
Gemiddelde selectiegroep	252	109	86	0,07926	251.530	197	644	176
Boarnsterhim	337	102	129	0,12769	208.992	267	835	410
Hoogste waarneming							1271	431
Laagste waarneming							443	1
Gemiddelde waarneming							675	216
Duurste gemeente							Boskoop	
Goedkoopste gemeente							Ermelo	

*Bron: COELO-atlas van de lokale lasten 2010 of recentere gegevens uit de digitale COELO-atlas 2010

** Berekend via OZB-waarde op basis van gemeentefonds en aantal woningen op basis van gegevens CBS

*** Nummer 1 heeft de laagste woonlasten

Uit het vorenstaande overzicht blijkt dat de lokale lasten voor meerpersoonshuishoudens met € 835 in Boarnsterhim 30% hoger liggen dan het gemiddelde van de selectiegroep (€ 644). Het verschil met het gemiddelde van de selectiegroep wordt veroorzaakt door een hogere heffing op alle drie de onderdelen. In dit verband is het dan ook relevant om te vermelden dat, na een tariefsverlaging van € 4,50 voor 2010, Boarnsterhim voor 2011 er in is geslaagd om via kostenreducties bij de afvalstoffenheffing een tariefsverlaging van € 84 voor een meerpersoonshuishouden door te voeren.

Een vergelijkbaar beeld ontstaat bij de vergelijking van de lastendruk met de buurgemeenten. De lastendruk is in Boarnsterhim 35% hoger en wordt wederom door alle drie de belastingen veroorzaakt. Ten opzichte van het gemiddelde niveau van de lokale lasten in Nederland van € 675 is de lastendruk in Boarnsterhim 24% hoger.

Tabel 5.4.1b Lastendruk in Boarnsterhim vergeleken met de buurgemeenten in 2010 (in euro's per huishouden)

Gemeenten	Reinigingsrecht meerpersoons huishouden* (1)	Rioolrecht meerpersoons huishouden* (2)	Rioolrecht eigenaren* (3)	OZB-tarief eigenaren woningen	Gemiddelde OZB-waarde woning	Gemiddelde OZB opbrengst woningen** (4)	Woonlasten meerpersoons huishouden (1+2+3+4)	Landelijke rangorde meerpersoons huishouden***
Leeuwarden	276	77	142	0,12850	139.867	180	674	247
Tytsjerksteradiel	207	61	55	0,13850	202.724	281	604	81
Wymbritseradiel	229	0	233	0,07711	228.157	176	637	155
Sneek	229	41	91	0,10890	187.030	204	565	34
Skarsterlan	264	133	0	0,07990	231.901	185	583	49
Littenseradiel	263	195	0	0,11138	195.241	217	676	250
Heerenveen	230	153	0	0,10880	209.651	228	611	98
Smallingerland	221	64	110	0,10590	193.160	205	600	72
Opsterland	179	233	0	0,09130	215.840	197	609	94
Gemiddelde buurgemeenten	233	106	70	0,10559	200.397	208	618	120
Boarnsterhim	337	102	129	0,12769	208.992	267	835	410

Ondanks deze hogere lastendruk in Boarnsterhim vraagt de constatering uit de vorige paragraaf, dat de totale OZB-opbrengsten per inwoner in Boarnsterhim lager liggen dan bij de buurgemeenten, om een nadere analyse. Uit de vergelijking van het gemiddelde OZB-tarief woningen en niet-woningen in Boarnsterhim (0,1242) blijkt dat dit tarief in de selectiegemeenten 33% lager (tabel 5.4.2a: 0,0828) en in de buurgemeenten 16% hoger ligt (tabel 5.4.2b: 0,1443).

Dit hogere tarief in de buurgemeenten wordt veroorzaakt door de (gemiddelde) OZB-tarieven (gebruikers én eigenaren) voor de niet-woningen die met een percentage van 0,4126 79% hoger liggen dan de 0,2304 in Boarnsterhim. Bij de mogelijke fusiepartners van Boarnsterhim volgens het B&W-voorstel (0,4890) én volgens het raadsbesluit van 30 november 2010 (0,4216) liggen deze tarieven 112% respectievelijk 83% hoger.

Omdat het OZB-tarief woningen in Boarnsterhim volgens deze regionale vergelijkingen steeds bovengemiddeld is, terwijl de OZB-tarieven voor de niet-woningen juist benedengemiddeld zijn, is op basis van het gemiddelde OZB-tarief woningen en niet-woningen berekend over welke extra OZB-belastingcapaciteit Boarnsterhim dan beschikt. Hierbij is het gemiddelde genomen van de buurgemeenten, omdat het gemiddelde tarief bij deze vergelijking het laagst is en omdat de groepssamenstelling de meeste gelijkenis vertoont met Boarnsterhim.

Op basis daarvan beschikt Boarnsterhim over een extra OZB-belastingcapaciteit van bijna € 495.000. Een verhoging tot dit niveau wordt aanvaardbaar geacht, omdat Boarnsterhim hierdoor bij de OZB in een 'vergelijkbare situatie wordt gebracht' als de buurgemeenten. Verder levert de gemeente hiermee zoals verwacht mag worden bij een artikel 12-situatie een (extra) eigen inspanning aan de oplossing van het begrotingstekort. Hierbij speelt de relatie tot het gevoerde eigen beleid zoals beschreven in hoofdstuk 1 van dit rapport een rol.

Het feit dat, bij enkele van de buurgemeenten die in de vergelijking zijn betrokken, de hogere tarieven mede worden veroorzaakt door een zogenaamd ondernemersfonds, wordt niet van belang geacht. Immers, ook de extra belastingopbrengsten die een dergelijk fonds genereert, moeten voor collectieve doelen aangewend worden. Dit wijkt in essentie niet af van de collectieve bestedingsdoelen waarvoor de OZB in Boarnsterhim wordt aangewend. Bovendien moeten de (hogere) OZB-tarieven inclusief de heffing voor het ondernemersfonds

in de hele gemeente geheven worden. Het verschil zit in essentie daarmee in het orgaan dat over de uiteindelijke besteding beslist.

Voor wat betreft de toets aan de macro-norm wordt opgemerkt dat het belang van die norm (een gematigde OZB-lastenontwikkeling) moet worden afgewogen tegenover het belang om het beslag op de aanvullende uitkering die ten laste komt van de collectiviteit van de Nederlandse gemeenten, zo klein mogelijk te laten zijn. Die afweging valt in dit artikel 12-rapport uit in het nadeel van de gematigde lastenontwikkeling.

Een stijging van de OZB met € 495.000 ten opzichte van de geraamde OZB-opbrengst 2010 van € 3.054.000 betekent een stijging van de totale OZB-opbrengst (woningen en niet-woningen) met 16% (afgerond naar beneden). Indien deze stijging wordt doorgevoerd stijgt het gemiddelde OZB-tarief woningen en niet-woningen naar het percentage 0,1443 en komt daarmee 47% te liggen boven het normtarief waar het gemeentefonds rekening mee houdt.

Tabel 5.4.2a OZB-tarieven woningen en niet-woningen Boarnsterhim vergeleken met de selectiegroep

Gemeenten	Waarde woningen* (x € 1 miljoen)	Waarde niet-woningen* (x € 1 miljoen)	Waarde totaal (x € 1 miljoen)	Waarde-verhouding woningen / niet-woningen	Aantal inwoners	Totaalwaarde per inwoner (x € 1)	OZB-tarief woningen eigenaar (% WOZ-waarde)	OZB-tarief niet-woningen gebruik en eigenaar (% WOZ-waarde)	Gemiddeld OZB-tarief woningen en niet-woningen (% WOZ-waarde)
Dantumadiel	1.507	263	1.769	0,85	19.367	91,341	0,1025	0,2130	0,1035
Groesbeek	2.329	305	2.634	0,88	18.981	138.744	0,0578	0,2211	0,0688
Westerveld	2.348	482	2.830	0,83	19.302	146.617	0,0748	0,1341	0,0725
Wijdemeren	3.852	405	4.256	0,90	23.327	182.450	0,0841	0,2102	0,0877
Wymbritseradiel	1.643	398	2.041	0,80	16.051	127.126	0,0771	0,2139	0,0868
Gemiddelde selectiegroep	2.335	370	2.706	0,86	19.406	139.434	0,0784	0,1934	0,0828
Boarnsterhim	1.850	361	2.211	0,84	19.306	114.524	0,1277	0,2304	0,1242

* gegevens algemene uitkering gemeentefonds

Tabel 5.4.2b OZB-tarieven woningen en niet-woningen Boarnsterhim vergeleken met de buurgemeenten

Gemeenten	Waarde woningen* (x € 1 miljoen)	Waarde niet-woningen* (x € 1 miljoen)	Waarde totaal (x € 1 miljoen)	Waarde-verhouding woningen / niet-woningen	Aantal inwoners	Totaalwaarde per inwoner (x € 1)	OZB-tarief woningen eigenaar (% WOZ-waarde)	OZB-tarief niet-woningen gebruik en eigenaar (% WOZ-waarde)	Gemiddeld OZB-tarief woningen en niet-woningen (% WOZ-waarde)
Leeuwarden	6.895	2.901	9.796	0,70	93.832	104.394	0,1285	0,5265	0,1901
Tytsjerksteradiel	2.902	462	3.364	0,86	32.211	104.421	0,1385	0,4412	0,1583
Wymbritseradiel	1.643	398	2.041	0,80	16.051	127.126	0,0771	0,2139	0,0868
Sneek	2.987	820	3.806	0,78	33.260	114.432	0,1089	0,4462	0,1494
Skarsterian	2.790	709	3.499	0,80	27.152	128.867	0,0799	0,2530	0,0956
Littenseradiel	878	213	1.091	0,81	10.932	99.753	0,1114	0,2126	0,1097
Heerenveen	4.230	898	5.127	0,82	43.334	118.314	0,1088	0,3925	0,1349
Smallingerland	4.812	1.314	6.126	0,79	55.201	110.976	0,1059	0,4003	0,1392
Opsterland	2.738	601	3.338	0,82	29.777	112.100	0,0913	0,2424	0,1004
Gemiddelde buurgemeenten	3.319	924	4.243	0,78	37.972	111.737	0,1098	0,4126	0,1443
Boarnsterhim	1.850	361	2.211	0,84	19.306	114.524	0,1277	0,2304	0,1242

Tabel 5.4.2c OZB-tarieven woningen en niet-woningen Boarnsterhim vergeleken met de mogelijke fusiepartners (voorstel college van B&W)

Gemeenten	Aantal	Waarde woningen* (x € 1 miljoen)	Waarde niet-woningen* (x € 1 miljoen)	Waarde totaal (x € 1 miljoen)	Waarde-verhouding woningen / niet-woningen	Aantal inwoners	Totaalwaarde per inwoner (x € 1)	OZB-tarief woningen eigenaar (% WOZ-waarde)	OZB-tarief niet-woningen gebruik en eigenaar (% WOZ-waarde)	Gemiddeld OZB-tarief woningen en niet-woningen (% WOZ-waarde)
Leeuwarden	1	6.895	2.901	9.796	0,70	93.832	104.394	0,1285	0,5265	0,1901
Tytsjerksteradiel	1	2.902	462	3.364	0,86	32.211	104.421	0,1385	0,4412	0,1583
Heerenveen	1	4.230	898	5.127	0,82	43.334	118.314	0,1088	0,3925	0,1349
Gemiddelde fusiepartners B&W	3	4.676	1.420	6.095	0,77	56.459	107.960	0,1246	0,4890	0,1699
Boarnsterhim	1	1.850	361	2.211	0,84	19.306	114.524	0,1277	0,2304	0,1242

Tabel 5.4.2d OZB-tarieven woningen en niet-woningen Boarnsterhim vergeleken met de mogelijke fusiepartners (raadsbesluit 30 november 2010)

Gemeenten	Waarde woningen* (x € 1 miljoen)	Waarde niet-woningen* (x € 1 miljoen)	Waarde totaal (x € 1 miljoen)	Waarde-verhouding woningen / niet-woningen	Aantal inwoners	Totaalwaarde per inwoner (x € 1)	OZB-tarief woningen eigenaar (% WOZ-waarde)	OZB-tarief niet-woningen gebruik en eigenaar (% WOZ-waarde)	Gemiddeld OZB-tarief woningen en niet-woningen (% WOZ-waarde)
Heerenveen	4.230	898	5.127	0,82	43.334	118.314	0,1088	0,3925	0,1349
Leeuwarden	6.895	2.901	9.796	0,70	93.832	104.394	0,1285	0,5265	0,1901
Skarsterlan	2.790	709	3.499	0,80	27.152	128.867	0,0799	0,2530	0,0956
Bolsward	791	205	996	0,79	9.823	101.344	0,0941	0,3848	0,1276
Nijefurd	1.067	279	1.346	0,79	10.955	122.866	0,0950	0,3410	0,1209
Sneek	2.987	820	3.806	0,78	33.260	114.432	0,1089	0,4462	0,1494
Wunseradiel	1.079	327	1.406	0,77	11.849	118.618	0,0773	0,2193	0,0895
Wymbritseradiel	1.643	398	2.041	0,80	16.051	127.126	0,0771	0,2139	0,0868
Gemiddelde fusiepartners raad	2.685	817	3.502	0,77	30.782	113.764	0,1062	0,4216	0,1457
Boarnsterhim	1.850	361	2.211	0,84	19.306	114.524	0,1277	0,2304	0,1242

5.5 Kwijtschelding

Gemeenten is het in kader van het kwijtscheldingsbeleid toegestaan een norm te hanteren van maximaal 100% van de relevante bijstandsnorm. Evenals heel veel andere gemeenten hanteert ook Boarnsterhim deze norm. In Boarnsterhim wordt in de praktijk vooral kwijtschelding verleend voor de afvalstoffenheffing en het gebruikersdeel van de rioolheffing. Voor het eigenarendeel van het rioolrecht en de OZB komt dit slechts sporadisch voor. Voor de overige belastingen en rechten wordt geen kwijtschelding verleend. Gemiddeld genomen wordt er jaarlijks een 270-tal kwijtscheldingen verleend. Hiermee is een (jaarlijks) bedrag van ongeveer € 100.000 gemoeid. De kwijtschelding is betrokken in de berekening van de lastendeckendheid van het rioolrecht en de afvalstoffenheffing.

5.6 Conclusie

Uit het vorenstaande blijkt dat zowel de reiniging als de riolering lastendeckend zijn. Voorts ligt het gewogen gemiddelde percentage van de OZB in Boarnsterhim van 0,1242% boven het percentage van 0,1164%, dat voor artikel 12 geldt voor het jaar 2010. Dit betekent dat aan deze toelatingseis voor artikel 12 wordt voldaan.

De overige belastingen en heffingen liggen in totaal op een vergelijkbaar of iets hoger niveau als het gemiddelde van de selectiegroep (€ 2 per inwoner hoger) respectievelijk de buurgemeenten (€ 6 euro per inwoner).

De belastingdruk (OZB, reinigingsheffing en rioolheffing) voor een meerpersoonshuishouden ligt in Boarnsterhim € 191 (30%) per huishouden hoger dan gemiddeld in de selectiegroep en € 217 (35%) per huishouden hoger dan gemiddeld in de buurgemeenten. Dit wordt veroorzaakt door alle drie de belastingen, maar in het bijzonder door de afvalstoffenheffing. Het is dan ook goed om te constateren dat de gemeente er in is geslaagd om een verlaging van de belastingdruk van € 84 voor een meerpersoonshuishouden te realiseren in 2011 door de lasten voor de afvalverwijdering te verminderen. Ten opzichte van de gemiddelde belastingdruk in Nederland is die in Boarnsterhim € 160 (24%) hoger.

Worden de OZB-tarieven woningen en niet-woningen vergeleken, dan treedt er een opvallend verschil aan het licht. Dit verschil doet zich niet voor bij de vergelijking met de selectiegroep, maar wel met de buurgemeenten en de mogelijke fusiepartners. De OZB-tarieven gebruikers en eigenaren niet-woningen liggen namelijk gemiddeld genomen in de buurgemeenten en bij de mogelijke fusiepartners aanzienlijk hoger. Voor het OZB-tarief woningen geldt dat juist

Boarnsterhim over een hoger tarief beschikt. Daarom is de OZB-capaciteit voor Boarnsterhim berekend op basis van het gemiddelde OZB-tarief voor de woningen en de niet-woningen

Zou Boarnsterhim eenzelfde gemiddelde OZB-tarief (woningen en niet-woningen) hanteren als de buurgemeenten, namelijk het percentage 0,1443, dan betekent dit een extra OZB-opbrengst van € 495.000. Door deze stijging groeit de totale OZB-opbrengst met (afgerond naar beneden) 16% ten opzichte van de totale OZB-opbrengst.

6 Het begrotingstekort

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de berekening van het relevante begrotingstekort gepresenteerd. Zoals hiervoor al is opgemerkt is 2010 het eerste artikel 12-jaar voor Boarnsterhim met daaraan voorafgaand de pré-artikel 12-fase. In paragraaf 6.2 wordt eerst ingegaan op het geaccepteerde begrotingssaldo, het saneringsplan, de beheerplannen en de stand van zaken ten aanzien van de nog ontbrekende informatie. Vervolgens wordt in paragraaf 6.3 het relevante begrotingstekort 2010 berekend en toegelicht. Daarna wordt in paragraaf 6.4 het hoofdstuk afgesloten met de conclusie.

6.2.1 Geaccepteerd begrotingstekort 2010

Bij de aanvang van het artikel 12-traject zijn in het maandelijkse tripartiete overleg tussen gemeente, provincie en rijk over het artikel 12-traject, afspraken gemaakt over de omvang van het tekort voor het jaar 2010. Het toegestane niveau van de begroting 2010 is bepaald op het niveau van de laatst goedgekeurde begroting 2009 plus goedgekeurde begrotingswijzigingen. Voor dit niveau is door de provincie op grond van artikel 208 van de Gemeentewet aan de gemeente toestemming verleend tot het doen van uitgaven tot het functieniveau van de laatst goedgekeurde 'begroting 2009 inclusief de goedgekeurde wijzigingen', waarbij, als de begroting 2010 op onderdelen lagere lasten of hogere baten vertoond, deze bedragen dan leidend zijn. Dit is de gemeente Boarnsterhim medegedeeld in het schrijven van 8 december 2009, waarin tevens de beslissing omtrent het preventieve financiële toezicht voor 2010 is kenbaar gemaakt.

Het college van B&W heeft als uitwerking van deze afspraken een zogenaamde productenraming of werkbegroting 2010 vastgesteld. Deze werkbegroting 2010 is de vertaling van het begrotingsniveau waarvoor de provincie toestemming heeft gegeven om uitgaven te doen. Het geaccepteerde begrotingstekort waarmee de berekening van het relevant tekort start, is gelijk aan het saldo van deze werkbegroting 2010. Door van dit saldo van de werkbegroting 2010 uit te gaan, wordt aangesloten bij de waardevolle inspanning die de gemeentelijke organisatie van Boarnsterhim heeft gepleegd om in de planning- en controlcyclus dit budgetniveau als maximum niveau te beheersen en bewaken.

In tabel 6.2.1 is de totstandkoming van het geaccepteerd begrotingstekort 2010 weergegeven. Vertrekpunt daarbij is de door de raad vastgestelde begroting 2010 welke begroting de basis vormt voor de artikel 12-aanvraag en -beoordeling. Hierop worden een aantal (technische en beleidsmatige) correcties aangebracht welke overeenkomen met de correcties die ook in de werkbegroting 2010 zijn verwerkt.

Door deze correcties is de door de raad vastgestelde begroting 2010 onder meer geschoond van de lastenstijgingen ten opzichte van het goedgekeurde begrotingsniveau 2009. Het betreft hier in het bijzonder de (hogere) lasten van het achterstallige en reguliere onderhoud van de diverse kapitaalgoederen (correcties 1 en 2). Aan deze hogere onderhoudslasten liggen de in 2009 door de raad vastgestelde beheerplannen ten grondslag die niet artikel 12-proef waren. Correctie 3, vervangingsinvesteringen, betreft de geraamde kapitaallasten voor voorgenomen vervangingen die gecorrigeerd zijn omdat het nieuwe investeringen betreft ten opzichte van het goedgekeurde niveau van 2009. De uitzetting vanwege

de nota bedrijfsvoering uit 2009 was al meegenomen in de door de raad vastgestelde begroting 2010. Aangezien het een voorstel uit 2009 betreft waarvan de begrotingswijziging niet is goedgekeurd, is deze budgetuitzetting teruggedraaid (correctie 4). Voor de lastenstijging door de beheerplannen (correctie 6) wordt verwezen naar paragraaf 6.2.3.1. Correctie 5 betreft het totaal van de resterende correcties verspreid over de begroting waardoor het saldo van de toegestane werkbegroting 2010 wordt bereikt.

Voor een analyse van het rekeningresultaat 2010 is het van belang dat de gemeente Boarnsterhim in de jaarrekening de verschillen toelicht op de afwijkingen ten opzichte van dit geaccepteerde begrotingstekort 2010, omdat dit immers het budgettaire plafond en vertrekpunt was in 2010. Met het onthouden van goedkeuring aan de door de raad vastgestelde begroting door de provincie bepaalt namelijk niet die vastgestelde begroting het toegestane begrotingsniveau, maar de werkbegroting als vertaling van het niveau waarvoor toestemming is gegeven om uitgaven te doen. De gemeente heeft inmiddels laten weten dat door de slotwijziging de resterende verschillen tussen de door de raad vastgestelde begroting en de werkbegroting in 2010 zijn weggewerkt.

Tabel 6.2.1 Geaccepteerd begrotingstekort 2010

	Saldo	waarvan	
		structureel	incidenteel
Gepresenteerd begrotingstekort 2010	-15.297.481	-3.415.015	-11.882.466
<i>Correcties</i>			
1 . Achterstallig onderhoud kapitaalgoederen	-10.281.889		-10.281.889
2 . Regulier onderhoud kapitaalgoederen	-3.072.312	-3.072.312	
3 . Vervangingsinvesteringen	-75.634	-75.634	
4 . Nota bedrijfsvoering	-370.000	-220.000	-150.000
5 . Overige uitzettingen	-799.950	-306.200	-493.750
6 . Lastenstijging door de beheerplannen	1.000.000	1.000.000	
Geaccepteerd begrotingstekort 2010	-1.697.696	-740.869	-956.827

Verder is met de gemeente voor 2010 afgesproken dat wijzigingen op de begroting worden verzameld in de voorjaars- en najaarsnota, waarbij de gemeente er volgens de afspraak in het tripartiete overleg voor diende te zorgen dat het tekort niet oploopt, tenzij er sprake was van door de inspecteur toegestane onontkoombare en onuitstelbare lasten.

Vertrekpunt in de communicatie van B&W met de raad vormde in 2010 de door de raad vastgestelde begroting 2010 met een tekort van € 15,3 miljoen. Zoals hiervoor toegelicht, was dit niveau afwijkend van het toegestane budgetniveau zoals dat is gehanteerd in de werkbegroting 2010 dat een tekort vertoonde van € 1,7 miljoen. Deze twee verschillende uitgangspunten hebben gedurende dit eerste artikel 12-jaar onduidelijkheid opgeleverd en vertraging bij de oplevering van dit artikel 12-rapport. Er is inmiddels afgesproken dat er in 2011 wordt gewerkt vanuit een gemeenschappelijke basis waardoor de onduidelijkheden zoals die zich in 2010 voordeden worden voorkomen.

6.2.2 Saneringsplan

Vooruitlopend op een voorstel voor een bijzonder voorschrift in dit artikel 12 rapport, heeft Boarnsterhim een saneringsvisie en een daaruit voortvloeiend saneringsplan opgesteld. De ombuiging in het saneringsplan gaat daarbij uit van het negatieve structurele saldo van € 4,8 miljoen in de jaarschijf 2014 van de meerjarenraming.

Het saneringstijdvak waar saneringsvisie en –plan van uitgaan beslaat de periode 2010-2015, waarbij de jaarschijf 2015 structureel sluitend moet zijn. De

saneringsvisie is op 10 november 2009 vastgesteld door de raad, waarna deze is uitgewerkt in het saneringsplan dat op 11 mei 2010 door de raad is vastgesteld. Met de vaststelling van het saneringsplan heeft de raad van Boarnsterhim, een goede stap gezet op weg naar een sluitende begroting en meerjarenraming. Momenteel werkt de gemeente aan de verdere uitwerking en uitvoering van het saneringsplan. Periodiek wordt hierover onder meer aan de raad en in het tripartiete artikel 12-overleg door de gemeente gerapporteerd.

In tabel 6.2.2 worden de samenstellende elementen van het saneringsplan met bijbehorende budgetverlaging weergegeven die in 2015 volledig gerealiseerd moeten zijn.

Tabel 6.2.2 Samenstellende elementen saneringsplan (x € 1.000)

Saneringsplan							
Elementen		2.010	2.011	2.012	2.013	2.014	2.015
1 .	Geringere verhoging uitvoeringsmiddelen beheerplannen	2.204	2.204	2.204	2.204	2.204	2.204
2 .	Beleidsombuigingen	605	797	869	911	1.000	1.000
3 .	Verlagen kapitaallasten activa (door extra afschrijvingen)		190	380	570	760	950
4 .	Verbeteren efficiëntie organisatie	62	92	253	300	300	300
5 .	Extra opbrengsten onroerende-zaakbelastingen (tariefsaanpassing)	200	200	200	200	200	200
6 .	Verhogen kostendekkendheid leges (e.d.)	100	100	100	100	100	100
7 .	Herzien toerekening indirecte kosten (nieuwe kostenverdeling)		46	46	46	46	46
Totaal saneringsplan		3.171	3.629	4.052	4.331	4.610	4.800
Te elimineren elementen uit het saneringsplan (reeds in geaccepteerd begrotingstekort meegenomen)							
8 .	Geringere verhoging uitvoeringsmiddelen beheerplannen	-2.204	-2.204	-2.204	-2.204	-2.204	-2.204
9 .	Beleidsombuiging (extra accres jeugd en gezin)	-24,5	-24,5	-24,5	-24,5	-24,5	-24,5
Effect saneringsplan op relevant tekort		942,5	1.400,5	1.823,5	2.102,5	2.381,5	2.571,5

Toelichting

Ad 1 Geringere verhoging uitvoeringsmiddelen beheerplannen

Uit de in 2009 door de raad vastgestelde beheerplannen kwam naar voren dat de onderhoudsbehoefte veel groter was dan op basis van het beschikbare budget uitgevoerd kon worden. De vertaling van die beheerplannen in de begroting hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het tekort in de begroting en meerjarenraming. Bij de totstandkoming van het saneringsplan is aan de hand van de clustervergelijking bepaald dat op de beheerplannen uitgaande van een budget van € 6,9 miljoen een bedrag van € 2,2 miljoen gekort moet worden.

Ad 2 Beleidsombuigingen

Na een eerste inventarisatie is een pakket aan ombuigingsvoorstellen opgesteld van meer dan € 1 miljoen. De taakstelling ter grootte van dat bedrag was het uitgangspunt in de saneringsvisie die aan het saneringsplan vooraf ging. Voor een specificatie van de beleidsombuigingen uit dit onderdeel van het saneringsplan wordt verwezen naar bijlage 4 van dit rapport.

Ad 3 Verlagen kapitaallasten activa

Het BBV staat toe dat investeringen met maatschappelijk nut in één keer worden afgewaardeerd. In dit onderdeel stelt de gemeente voor in de periode 2010-2015 een bedrag van circa € 10 miljoen af te schrijven. Voor deze afschrijvingslast geeft de gemeente geen dekking aan. Deze afschrijving resulteert in een vrijval van kapitaallasten van op termijn naar schatting van € 950.000. In het voorstel merkt de gemeente wel op dat Boarnsterhim dit onderdeel niet zelfstandig kan realiseren maar mede afhankelijk is van het standpunt van de accountant en de beoordeling in het kader van het artikel 12-onderzoek.

Ad 4 Verbeteren efficiëntie organisatie

De gemeente heeft op basis van een beoordeling van de gemeentelijke functies en formatie opties geïnventariseerd om te komen tot kostenreducties in de bedrijfsvoering. De voorstellen binnen dit onderdeel van het saneringsplan

betreffen het niet vervullen van functies door natuurlijk verloop en het schrappen van rest fte's. Benadrukt wordt door de gemeente dat de voorstellen realiseerbaar en verantwoord zijn en dat het op orde zijn van de basics en het voldoen aan de wettelijke taken het uitgangspunt blijft.

Ad 5 Extra opbrengsten onroerendezaakbelastingen (tariefaanpassing)

Om de financiële positie van de gemeente op korte termijn te versterken is besloten om de opbrengsten van de OZB in 2010 te verhogen met € 200.000 ofwel 7%, waarvan 2% trendmatig/inflatie.

Ad 6 Verhogen kostendekkendheid leges en dergelijke

Het voorstel beoogt de begraafrechten en de bouwleges beiden met € 25.000 te verhogen alsmede een alternatieve wijze van brugbediening te onderzoeken met een taakstellende ombuiging van € 50.000.

Ad 7 Herziening indirecte kosten (nieuwe kostenverdeling)

Als uitwerking van een van de aanbevelingen uit de begrotingsscan 2008 is een nieuwe kostentoe rekening ontworpen gericht op eenvoud, transparantie en lage administratieve lasten. Door een per saldo wat grotere toerekening aan taken als afvalverwijdering en projecten waar tarieven of vergoedingen tegenover staan, wordt een voordeel voor de begroting geraamd.

Ad 8 en 9 Elimineren dubbelingen

Voor wat betreft het effect dat het saneringsplan heeft op de berekening van het relevante tekort moet een tweetal correcties worden toegepast (nummers 8 en 9). Dit wordt verklaard door het feit dat in het geaccepteerd begrotingstekort als vertrekpunt voor de berekening van het relevant tekort de lastenstijgingen als gevolg van het reguliere en achterstallige onderhoud van de kapitaalgoederen reeds zijn gecorrigeerd (zie tabel 6.2.1). Het betrekken van deze post van € 2,2 miljoen zou resulteren in een dubbeling en wordt daarom geëlimineerd. Een vergelijkbare redenering geldt voor de geëlimineerde beleidsombuiging; deze is reeds verwerkt in het geaccepteerde begrotingstekort. Eliminatie hier voorkomt dubbeling.

Realisatie saneringsplan

Een aantal ombuigingen is als gevolg van verklaarbare ontwikkelingen (gedeeltelijk) in de loop van 2010 niet realiseerbaar gebleken. Hiervoor wordt verwezen naar de financiële effecten van de voor- en najaarsnota in paragraaf 6.3. Van een aantal ombuigingen is nog niet (helemaal) duidelijk of en hoe realisatie mogelijk is. Eén daarvan is de omvangrijke ombuiging door afschrijving in één keer van de activa met maatschappelijk nut. In de jaarrekening 2009 is na beoordeling door de accountant een bedrag van bijna € 1 miljoen afgewaardeerd om de activa in overeenstemming met het BBV in de gemeenterekening te verantwoorden. Dit jaar wordt op dezelfde gronden opnieuw een bedrag aan afwaarderingen verwacht van € 0,4 miljoen.

Of dit onderdeel van het saneringsplan (vrijval van kapitaallasten) kan worden betrokken in de berekening van het relevante tekort, zal moeten blijken uit nader onderzoek. Behalve dat wordt gewacht op voorstellen waar de gemeente aan werkt ter concretisering van dit onderdeel uit het saneringsplan, is het van belang dat in 2011 duidelijk wordt of Boarnsterhim een afwijkend patroon vertoont in de sfeer van onder meer de kapitaallasten en/of activa ten opzichte van 'vergelijkbare gemeenten'. De provincie als financieel toezichthouder is gevraagd om door een vergelijking van bijvoorbeeld Friese gemeenten op onder meer dit terrein, inzicht in afwijkende patronen te geven en waar mogelijk te verklaren. Tot die tijd zal worden uitgegaan van de lijn die het BBV ten aanzien van activa met maatschappelijk nut beschrijft, namelijk alléén als er dekkingsmiddelen

beschikbaar zijn, is een afschrijving in één keer van activa met maatschappelijk nut realistisch en dus de aangewezen weg.

Activabeleid

In relatie hiermee wordt aanvullend nog opgemerkt dat de voorkeur, zoals beschreven in de in 2010 vastgestelde nota activabeleid, om investeringen met maatschappelijk nut direct ten laste van het resultaat te brengen, in beginsel gedurende de artikel 12-periode niet zullen worden toegestaan. Deze vorm van dekking is namelijk alleen mogelijk als er voldoende dekking beschikbaar is. Gezien het artikel 12-verzoek van de gemeente ontbreken die dekkingsmiddelen. Overigens past deze uitleg binnen de formulering van het (nieuwe) activabeleid van de gemeente waarin afschrijven nog altijd is toegestaan.

6.2.3 Beheerplannen

Zoals op diverse plaatsen in dit rapport inmiddels is aangegeven, vormt de problematiek van de beheerplannen een van de oorzaken van het omvangrijke tekort dat de begroting 2010 van de gemeente Boarnsterhim vertoonde. In het geaccepteerde begrotingstekort 2010 (zie tabel 6.2.1) zijn de in de vastgestelde begroting 2010 opgenomen lasten van de beheerplannen (vooralsnog) geëlimineerd met uitzondering van een door de toezichthouder in 2009 goedgekeurd bedrag van € 1 miljoen. In het tussenrapport uit april 2010 is aangegeven dat de gemeente nog niet beschikt over beheerplannen die 'artikel 12-proof' zijn. In het kader van de realisatie van het ombuigingsprogramma was de gemeente bezig hiervoor te zorgen. Inmiddels heeft Boarnsterhim in september 2010 de artikel 12-proof gemaakte beheerplannen ter beoordeling verzonden aan de artikel 12-inspecteur. In de subparagrafen van 6.2.3 wordt beschreven hoe er met deze beheerplannen dit eerste artikel 12-rapport Boarnsterhim is omgegaan.

Nadat in de eerste subparagraaf wordt beschreven hoe de budgetuitzetting van € 1 miljoen in de verschillende jaren bij de bepaling van het relevant tekort wordt betrokken, wordt in de volgende subparagrafen beschreven hoe met de onderhoudskosten uit de verschillende beheerplannen bij de berekening van het relevant tekort voor 2010 wordt omgegaan. De wegen komen daarbij als eerste aan de orde gevolgd door de gemeentelijke gebouwen, de openbare verlichting en de speeltuinen.

6.2.3.1 Uitzetting beheerplannen: € 1 miljoen

In de periode vanaf november 2008 is Boarnsterhim in samenwerking met de gemeente Leeuwarden gestart met het opstellen van beheerplannen. Volgens de opgestelde beheerplannen was er een structureel onderhoudsbudget benodigd van € 6,9 miljoen en voor achterstallig onderhoud van € 34,5 miljoen.

Bij het opstellen van het financieel herstelplan in 2008 (zie paragraaf 1.4.1), is vooruitlopend op het vaststellen van de beheerplannen, structureel € 1 miljoen extra opgenomen. Dit voorstel is in de voorjaarsnota 2009 uitgemond in de daadwerkelijke verhoging van het onderhoudsbudget en goedkeuring daarvan door de provincie. Daarmee werd het beschikbare onderhoudsbudget voor de verschillende kapitaalgoederen van ruim € 3,2 miljoen structureel opgehoogd met € 1 miljoen.

Omdat de nieuwe beheerplannen in 2009 niet in uitvoering zijn genomen is de € 1 miljoen door de gemeente ingezet voor dringend onderhoud. Een vergelijkbare aanpak is gekozen voor 2010. Terwijl de beheerplannen artikel 12-proof werden gemaakt heeft de gemeente een voorstel gedaan voor de invulling van de extra € 1

miljoen. De daarin voorgestelde onderhoudsprojecten zijn vervolgens gelegd naast de op dat moment beschikbare beheerplannen. In het tripartiete overleg in het kader van artikel 12 is ingestemd met die onderhoudswerken met een grondslag in de beheerplannen. Dit betrof een totaal bedrag van € 737.356.

Het resterende bedrag van € 262.644 kan in 2010 worden gezien als beschikbare ruimte ter dekking van (achterstallig) onderhoud dat voortvloeit uit de beheerplannen die worden betrokken in de berekening van het relevante tekort 2010. Met ingang van 2011 is de door de provincie goedgekeurde budgetuitzetting uit 2009 van € 1 miljoen structureel beschikbaar voor (regulier) onderhoud zoals genoemd in de beheerplannen waarmee in het kader van artikel 12 is ingestemd. Het is belangrijk dat deze stelpost in 2011 goed wordt bewaakt en wordt betrokken bij de inpassing van het reguliere onderhoudsbudget voor de verschillende kapitaalgoederen aan de hand van de beheerplannen. Op basis van de beoordeling van de beheerplannen in de onderstaande subparagrafen is voor de overige beheerplannen in 2011 nog een bedrag beschikbaar van € 820.912.

6.2.3.2Wegen

In deze paragraaf wordt ingegaan op het beheerplan wegen. Bij de bepaling van de onderhoudskosten zal onderscheid worden gemaakt tussen het achterstallig onderhoud en het reguliere onderhoud.

Op verzoek van de gemeente heeft Oranjewoud in maart 2009 een rapport opgesteld voor het wegbeheer. Dit rapport voldeed echter niet aan de wijze waarop in artikel 12 de berekening van het (achterstallig) onderhoud van de wegen wordt berekend. Daarop heeft de gemeente een aangepast rapport laten opstellen in januari 2010 dat is gebaseerd op de (oude) normkostensystematiek (1987), die (nog steeds) gehanteerd wordt bij artikel 12.

Normkostensystematiek

In het kader van de Wet herverdeling wegbeheer is in 1987 in samenwerking met een aantal ingenieursbureaus de normkostensystematiek ontwikkeld om de beschikbare middelen bij de herziening van het wegenbeheer te verdelen. Op basis van een aantal variabelen, zoals wegbreedte, ondergrond en verkeersintensiteit, zijn de wegen ingedeeld in wegcategorieën. Voor de verschillende categorieën wegen zijn genormeerde kosten voor instandhouding en beheer bepaald. Het betreft dan de kosten om de wegen de huidige functie te laten vervullen tot in lengte van jaren. In de normkosten zijn kapitaallasten en kosten van functiewijzigingen van de weg niet meegenomen.

Achterstallig onderhoud

Oranjewoud heeft in het rapport uit januari 2010 gebruik gemaakt van de visuele inspecties uit het rapport van maart 2009. In een normale situatie is er jaarlijks altijd wel een bepaald deel van het wegenareaal aan onderhoud toe. Dat deel heeft dan een beoordeling 'slecht'. Het deel van het areaal waar al eerder onderhoud had moeten worden uitgevoerd, heeft de beoordeling 'zeer slecht'. Om te kunnen vaststellen in hoeverre de onderhoudstoestand in Boarnsterhim afwijkt, worden in tabel 6.2.3.2 de percentages van Boarnsterhim op basis van de inspectieresultaten van Oranjewoud vergeleken met die van een 'normaal' onderhouden wegennet. Voor beton zijn geen indicatieve cijfers beschikbaar.

Tabel 6.2.3.2 Kwaliteitscijfers Boarnsterhim en 'normaal' onderhouden wegennet

Kwaliteits-beoordeling	Planjaar	Boarnsterhim			Evenwichtig wegennet (klei ondergrond)	
		Asfalt	Elementen	Beton	Asfalt	Elementen
Zeer slecht	0	9%	32%	1%	0%	0%
Slecht	1-2	13%	1%	0%	9%	6%
Matig	3-5	21%	2%	6%	14%	9%
Goed	>5	32%	49%	77%	58%	75%
Zeer goed	geen schade	25%	16%	16%	19%	10%

Uit de tabel blijkt dat de kwaliteit van de wegen in Boarnsterhim, zowel bij de asfalt- als de elementverhardingen, slechter dan de norm scoort van een evenwichtig wegennet, met andere woorden, er is sprake van achterstallig onderhoud.

Oranjewoud kwam in het rapport tot de conclusie dat over een periode van tien jaar (2010 tot en met 2019) de gemeente een budget nodig heeft van in totaal € 20.120.942. Opvallend daarbij was dat de kostenraming inclusief achterstallig onderhoud voor de eerste periode 2010-2014 lager uitviel dan de kostenraming uit de tweede periode 2015-2019, namelijk € 8,3 miljoen respectievelijk € 11,8 miljoen. Deze uitkomst spoorde niet met de kwaliteitscijfers naar aanleiding van de visuele inspectie. Gezien het hoge percentage zeer slecht lag een onderhoudsplan in de eerste periode juist meer voor de hand.

Deze constatering vormde dan ook de aanleiding voor het aanvragen van een herberekening van het achterstallig onderhoud. Deze herberekening is op 29 november 2010 door de Grondmij uitgebracht. Uit deze herberekening komt naar voren dat sinds de inspecties voor het rapport van maart 2009 het winterweer er voor heeft gezorgd dat een deel van de werkzaamheden uit de tweede planperiode zijn verschoven naar de eerste planperiode. Dit is gebleken zowel op basis van een theoretische berekening als na visuele inspectie. Dit betekent dat het benodigde budget van € 20.120.942 ongewijzigd is gebleven, maar de onderverdeling over de twee perioden is aangepast. In de herberekening is overeenkomstig het kwaliteitsbeeld de kostenraming in de eerste periode nu hoger dan de tweede periode. Afgezet tegen de normkosten ter grootte van € 16.351.040 voor groot onderhoud over diezelfde periode, bedraagt het achterstallig onderhoud in Boarnsterhim € 3.769.902.

Ter dekking van dit achterstallig onderhoud is het restant budget van de € 1 miljoen, te weten € 262.644, beschikbaar. Daarmee resteert een bedrag aan achterstallig onderhoud van € 3.507.258. Voorgesteld wordt de lasten van het achterstallig onderhoud bij de wegen op basis van een vijfjarige annuïteit en tegen 3,6% te betrekken bij het relevante tekort. Dit komt voor Boarnsterhim neer op een bedrag van € 766.428 per jaar.

Regulier onderhoud

Op basis van de genoemde normkostensystematiek komt het reguliere onderhoudsbudget volgens de berekeningen van Oranjewoud uit op een bedrag van € 1.704.388. Op basis van de artikel 12-handleiding is de 25%-correctie op het op basis van de normkosten berekende onderhoudsbudget toegepast. Deze correctie wordt bij artikel 12 om twee redenen gehanteerd. In de eerste plaats is er bij geen enkele gemeente in Nederland sprake van een ideale onderhoudssituatie. In de tweede plaats gaat het er bij de berekening van een onderhoudsbudget voor een artikel 12-gemeente om deze niet in een betere uitgangspositie te plaatsen dan vergelijkbare niet artikel 12-gemeenten. Deze correctie leidt voor Boarnsterhim tot een geaccepteerd bedrag voor het regulier onderhoud van de wegen van 75% van € 1.704.388 ofwel € 1.278.291.

In dit budget voor regulier onderhoud is nog geen rekening gehouden met de verwerkingskosten voor het teerhoudend asfalt. In het rapport van Oranjewoud uit maart 2009 is een jaarlast van € 200.000 genoemd. In het rapport van de Grondmij met een herberekening van het achterstallig onderhoud, zijn ook de verwerkingskosten van het teerhoudend asfalt berekend. Op basis van uitgevoerde onderzoeken van asfaltconstructies blijkt dat in circa 21% van de asfaltwegen binnen de bebouwde kom en 85% van de asfaltwegen buiten de bebouwde van de gemeente Boarnsterhim sprake is van teerhoudende constructies. Dit kan een enkele laag zijn, maar het komt voor dat de gehele constructie teerhoudend is. Door selectief te frezen, kan de hoeveelheid teerhoudend asfalt worden beperkt. De gemiddelde laagdikte bedraagt ongeveer 4,7 centimeter. Gelet op de onderhoudsplanning voor de komende tien jaar zal er jaarlijks gemiddeld ongeveer 1.096 ton teerhoudend asfalt vrijkomen. De extra lasten voor het verwerken van het teerhoudend asfalt bedragen € 60 per ton en komen volgens het deskundigenrapport op € 65.746. In dit bedrag is rekening gehouden met stortkosten en met extra freeskosten om het teerhoudend en niet-teerhoudend asfalt gescheiden te kunnen afvoeren. Hiermee komt het voor artikel 12 relevante bedrag van het reguliere onderhoud van de wegen uit op € 1.344.037.

In de werkbegroting 2010 heeft de gemeente een bedrag voor regulier onderhoud aan de wegen opgenomen van € 1.211.998. Dit betekent incidenteel (alleen voor 2010) een belasting van het relevant tekort met € 132.039, aangezien in 2010 het extra miljoen is ingezet voor achterstallig onderhoud. Met ingang van 2011 kan dit bedrag in mindering worden gebracht op het weer volledig en structureel beschikbare bedrag van € 1 miljoen voor onderhoud kapitaalgoederen. Na deze aanwending van het miljoen resteert voor de overige beheerplannen nog een bedrag € 867.961.

6.2.3.3 Gebouwen

Bouwkundig adviesbureau BCN heeft begin 2009 de 41 gemeentelijke gebouwen geïnspecteerd die onderdeel uitmaken van dit beheerplan. De gemeentelijke gebouwen uit het Integraal Huisvestingsplan (scholen, gymlokalen) en de monumenten (molens, torens, mausoleum) zijn daarbij dus niet meegerekend. Uit de inspectie blijkt dat diverse gebouwen te maken hebben met achterstallig onderhoud dat weggewerkt moet worden om kapitaalvernietiging te voorkomen. Het extra onderhoud wordt op basis van de rapportage van BCN in totaal geraamd op een bedrag van € 845.391. Daarnaast worden de jaarlijkse lasten van het reguliere onderhoud gemiddeld genomen geraamd op € 187.998. Boarnsterhim beschikt niet over reserves waaruit (een deel van) dit onderhoud kan worden bekostigd.

Voorgesteld wordt om het bedrag van € 845.391 voor het achterstallig onderhoud net als bij het achterstallig onderhoud aan de wegen op basis van een vijfjarige annuïteit en tegen 3,6% te betrekken bij het relevante tekort. Dit komt voor Boarnsterhim neer op een bedrag van € 184.740 per jaar.

Evenals bij het reguliere onderhoud van de wegen wordt voorgesteld voor 75% van de jaarlijkse lasten van het reguliere onderhoud van de gebouwen bij de berekening van het relevante begrotingstekort te betrekken. Deze 75% komt uit op een bedrag van € 140.999. In de werkbegroting 2010 is voor het reguliere onderhoud aan de gebouwen een bedrag opgenomen van € 144.140 opgenomen. De verlaging van het reguliere onderhoudsbudget van € 3.142 wordt net als bij de wegen incidenteel betrokken in het relevant tekort en structureel gemuteerd op de stelpost van € 1 miljoen voor extra onderhoud aangezien er nog beheerplannen resteren die in de begroting ingepast moeten worden.

6.2.3.4 Openbare verlichting

Mede op basis van gegevens van Liandyn en Enexes IP Lighting (aan wie het beheer respectievelijk het onderhoud aan de openbare verlichting is uitbesteed) is de onderhoudsstaat van de 3.996 masten in eigendom en beheer zijnde openbare verlichting van de gemeente in beeld gebracht. Als wordt uitgegaan van een afschrijftermijn van 40 jaar voor de mast en van 20 jaar voor de armaturen is er voor wat betreft de lichtmasten sprake van een beperkte vervangingsachterstand. Omdat er in de afgelopen jaren nooit armaturen zijn vervangen, is er hier wel sprake van een vervangingsachterstand.

Sinds 2007 heeft de gemeente vervanging direct ten laste van de exploitatie gebracht. In de periode 1987-2006 heeft Boarnsterhim de vervanging geactiveerd. In dit rapport wordt vooralsnog uitgegaan van het (weer) activeren van de investeringen in de lichtmasten en armaturen. Indien het onderzoek naar de kapitaallasten anders uitwijst, zal de keuze om de investeringen in de openbare verlichting te activeren, opnieuw beoordeeld worden.

De jaarlijkse lasten voor het reguliere onderhoud worden berekend op een bedrag van € 120.484. Net als bij het reguliere onderhoud van de wegen wordt voorgesteld voor 75% van de jaarlijkse lasten van het reguliere onderhoud van de openbare verlichting bij de berekening van het relevante begrotingstekort te betrekken. Deze 75% komt uit op een bedrag van € 90.393. In de begroting 2010 is voor het reguliere onderhoud aan de openbare verlichting een bedrag opgenomen van € 39.774. De verhoging van het budget komt daardoor uit op een bedrag van € 50.589. Deze verhoging van het reguliere onderhoudsbudget van € 50.589 wordt net als bij de wegen incidenteel betrokken in het relevant tekort en structureel gemuteerd op de stelpost van € 1 miljoen voor extra onderhoud aangezien er nog beheerplannen resteren die in de begroting ingepast moeten worden.

Met de noodzakelijke vervanging van de openbare verlichting is in de komende tien jaar een totaal bedrag gemoeid van € 1.495.461. Gemiddeld is dat per jaar € 149.546. De daarmee samenhangende kapitaallasten komen in 2010 uit op een bedrag van € 13.053. In de begroting 2010 is een bedrag van € 43.455 beschikbaar voor vervanging. Voorgesteld wordt de verlaging van het vervangingsbudget van met € 30.402 bij het relevante tekort 2010 te betrekken.

6.2.3.5 Speeltuinen

In het beheer van de speeltuinen is geen achterstallig onderhoud geconstateerd. De kosten voor het reguliere onderhoud zijn becijferd op € 44.894. Als ook hier 75% van de jaarlijkse lasten van het reguliere onderhoud aan de speeltuinen bij de berekening van het relevante begrotingstekort wordt betrokken komt dat uit op een bedrag van € 33.820. In de begroting 2010 is voor het reguliere onderhoud aan de speeltuinen een bedrag opgenomen van € 34.218. De verlaging van het budget komt daardoor uit op een bedrag van € 398. De verlaging van het reguliere onderhoudsbudget van € 398 wordt net als bij de wegen incidenteel betrokken in het relevant tekort en structureel gemuteerd op de stelpost van € 1 miljoen voor extra onderhoud aangezien er nog beheerplannen resteren die in de begroting ingepast moeten worden.

6.2.3.6 Overige beheerplannen

Naast de hiervoor besproken beheerplannen heeft Boarnsterhim beheerplannen opgesteld en artikel 12 proof gemaakt voor bruggen en sluizen, openbaar groen en bomen, begraafplaatsen, monumenten en sportvelden. Een beheerplan voor de waterwegen is nog in voorbereiding. De beoordeling van deze plannen en daarmee de resultaten konden niet meer worden meegenomen in dit artikel 12-rapport. In de komende periode zal in het tripartiete overleg de beoordeling van deze plannen worden voortgezet.

Hierbij is het goed om te onderkennen dat bij verschillende van deze beheerplannen het beleidsterreinen betreft waarop de eigen beleidsvrijheid van de gemeente tot uitdrukking komt. Een beheerplan waar dit bij uitstek voor geldt, is bijvoorbeeld het beheerplan groen. De beleidsvrijheid bij dat beheerplan heeft zowel betrekking op de organisatie van het beheer, de gekozen onderhoudsfrequenties en/of onderhoudsmaatregelen als met de keuzes rond de hoeveelheid en het type areaal aan groen. Maar ook voor de andere beheerplannen kan hier in een in meer of mindere mate sprake van zijn. Bij de beoordeling van de beheerplannen zal dus ook betrokken worden in welke mate Boarnsterhim op de betreffende beleidsvelden in de clustervergelijking 'met zich zelf' afwijkt van het door het gemeentefonds geïndiceerde lastenniveau of de selectiegroep.

In dit verband is de gemeente in het tussenrapport gevraagd inzicht te verschaffen in onder meer de volgende vragen:

- is het noodzakelijk om het aanwezige areaal volledig in stand te houden, omdat het ongewenst is om eerst een onderhoudsbudget inclusief achterstallig onderhoud vast te stellen en binnen hetzelfde artikel 12-traject vervolgens een ombuiging te realiseren via een verkleining van het areaal;
- is en op grond waarvan, het noodzakelijk om het geraamde onderhoudsniveau daadwerkelijk te realiseren; artikel 12 beoogt niet om regulier en achterstallig onderhoud vast te stellen die bijvoorbeeld niet bij of krachtens wet worden vereist noch is het bedoeld om een hoger voorzieningenniveau te realiseren dan in (vergelijkbare) andere gemeenten.

Voor wat betreft de eerste vraag heeft Boarnsterhim aangegeven, dat alle beheerplannen nog een keer kritisch worden doorgelopen op areaal en dat de resultaten daarvan in 2011 ter beschikking komen. Ten aanzien van de tweede vraag heeft de gemeente aangegeven dat dit een terugkerend thema vormt bij onder meer de voorbereiding van het beheerplan waterwegen. Bovendien wordt daarbij goed gekeken of via kostenveroorzakers (rioolrecht, provincie), kostendragers (watertoeristen) of subsidies (waterschap, provincie) de last voor de gemeentebegroting zoveel mogelijk te beperken is.

6.2.4 De beschikbaarheid van gegevens

Voor het vervolg van het artikel 12-onderzoek in 2011 is het van belang dat over een aantal onderwerpen nog informatie beschikbaar komt om zicht op de financiële positie van Boarnsterhim verder te verbeteren. In deze paragraaf wordt aangegeven welke gegevens daar naar huidig inzicht nog voor nodig zijn. Indien zich daar in 2011 aanvullende vragen aandienen zal de gemeente daarvoor worden benaderd.

Herstructurering

Het convenant herstructurering tussen de gemeente en de woningcorporatie (thans Elkien) beoogt de leefbaarheid van de dorpen te verbeteren door investeringen van de corporatie in haar woningbezit en van de gemeente in de openbare ruimte. In het afgelopen jaar heeft de gemeente daarover met de corporatie onderhandeld en thans ligt er in het tripartiete overleg een voorstel van de gemeente waarin wordt

beschreven op welke wijze Boarnsterhim voornemens is invulling te gaan geven aan dit convenant uit 2005. Duidelijkheid over dit project is, gezien de in het convenant herstructurering beschreven financiële consequenties voor Boarnsterhim, van groot belang. In het tussenrapport uit april 2010 werden daarom al enkele vragen gesteld over dit project voor wat betreft de mate van gebondenheid aan het convenant, de mogelijkheid om tot aanpassing van het convenant over te gaan in het licht van de artikel 12 situatie en de schade die opzegging van het contract met zich mee zou brengen.

Naar aanleiding van het voorstel van de gemeente over de wijze waarop Boarnsterhim invulling wil geven aan het herstructureringsconvenant, zijn in het tripartiete overleg een flink aantal vragen gesteld over het voorstel en de historie van het project. Totdat duidelijkheid daarover is kan in het tripartiete overleg geen uitsluitsel worden gegeven of dit project gerealiseerd kan ofwel moet worden. De vragen hebben, maar nu meer geconcretiseerd aan de hand van de in de loop van de tijd overlegde stukken, nog steeds betrekking op de gebondenheid van de gemeente aan het convenant, maar ook over de wijze waarop Boarnsterhim voornemens is het convenant financieel te vertalen in de begroting en over de samenhang met de beheerplannen (wegen en riolering). Als hierover meer duidelijkheid is verkregen kunnen in het tripartiete overleg afspraken worden gemaakt over de wijze waarop Boarnsterhim met het herstructureringsproject verder kan.

Nota reserves en voorzieningen inclusief stille reserves

Voor de beoordeling of er binnen de reserves van Boarnsterhim ruimte is om bij te dragen aan het begrotingstekort, is het van belang dat Boarnsterhim beschikt over een geactualiseerde nota reserves en voorzieningen. Aan de hand van de op te stellen nota kan worden beoordeeld of het aanhouden van reserves, evenals de hoogte er van, strikt nodig is.

De gemeente wordt aanvullend verzocht in die nota of in een separaat stuk inzicht te geven in stille reserves welke aanwezig kunnen zijn in niet uit de balans blijvende bezittingen (bv. afgewaardeerde gronden, gemeentelijke (nuts)bedrijven etc.) of bezittingen waarvan de uit de balans blijvende waarde in omvangrijke mate afwijkt van de waarde van die bezittingen in het economische verkeer (aandelen, kunstbezit etc.).

Overige informatie

Naast de hiervoor genoemde onderwerpen zijn op een aantal plaatsen in dit rapport onderwerpen benoemd waarover aanvullende informatie van belang is voor een verdere beoordeling van de financiële positie van Boarnsterhim. Het betreft:

- een zodanige opstelling van de begroting, waardoor het mogelijk is om een zinvolle clustervergelijking op te stellen (paragraaf 1.9)
- een vergelijking van Boarnsterhim door de provincie als financieel toezichthouder met bijvoorbeeld Friese gemeenten voor wat betreft de omvang van de activa en de daarmee verband houdende kapitaallasten (paragraaf 6.2.2)
- beoordeling van de noodzaak van het aanwezige areaal aan kapitaalgoederen zoals dat in de beheerplannen financieel is vertaald (paragraaf 6.2.3.6)
- de afronding van het beheerplan waterwegen (paragraaf 6.2.3.6).

6.3 Berekening relevant tekort 2010

Voor de berekening van het relevant tekort voor het jaar 2010 wordt uitgegaan van de door de raad van Boarnsterhim vastgestelde programmabegroting 2010 inclusief gelijktijdig vastgestelde moties en amendementen. Door hierop technische en/of beleidsmatige correcties aan te brengen, ontstaat het aanvaardbare tekort. Indien

ook nog rekening gehouden wordt met een inbreng van (een deel van) de vrij aanwendbare reserves, resteert het relevante tekort. In de navolgende tabel wordt dit gepresenteerd. Na de tabel wordt een toelichting op de diverse punten gegeven.

Tabel 6.3.1 Relevant tekort

	Omschrijving/correcties	Relevant tekort	waarvan	
			structureel	incidenteel
1 .	Geaccepteerd begrotingstekort 2010	-1.697.696	-740.869	-956.827
2 .	Effecten saneringsplan in 2010	942.500	942.500	
3 .	Voorjaarsnota (structureel en incidenteel)	-593.355	-169.046	-424.309
4 .	Najaarsnota (structureel en incidenteel)	-134.556	-75.853	-58.703
5 .	Bijdrage in negatieve algemene reserve	-997.354	-997.354	
6 .	Jaarrekening 2009	0		0
7 .	Regulier onderhoud wegen	-132.039		-132.039
8 .	Achterstallig onderhoud wegen: annuitair (5 jaar, 3,6%)	-766.428	-766.428	
9 .	Regulier onderhoud gebouwen	3.142		3.142
10 .	Achterstallig onderhoud gebouwen: annuitair (5 jaar, 3,6%)	-184.740	-184.740	
11 .	Regulier onderhoud openbare verlichting	-50.589		-50.589
12 .	Vervanging openbare verlichting	30.402		30.402
13 .	Speeltuinen	398		398
14 .	Eigen inspanning	0	0	
	Aanvaardbaar begrotingstekort 2010	-3.580.316	-1.991.791	-1.588.525
	Inbreng reserves	0		
	Relevant begrotingstekort 2010	-3.580.316	-1.991.791	-1.588.525

Toelichting

Ad 1 Geaccepteerd begrotingstekort 2010

Het geaccepteerde begrotingstekort is bepaald door uit de door de raad vastgestelde programmabegroting 2010 (technisch en beleidsmatig) te corrigeren voor onder meer de lastenstijgingen ten opzichte van de laatst goedgekeurde begroting 2009 inclusief de door de provincie goedgekeurde wijzigingen. Voor een uitgebreide toelichting zie paragraaf 6.2.1.

Ad 2 Effecten saneringsplan in 2010

Het vastgestelde saneringsplan bestrijkt de periode tot en met 2015, maar heeft deels effect in 2010. Voor de effecten van het saneringsplan op het relevant begrotingstekort wordt verwezen naar de toelichting in paragraaf 6.2.2.

Ad 3 Voorjaarsnota (structureel en incidenteel)

Effecten voorjaarsnota: structureel

Een aantal structurele baten en lasten heeft het begrotingsresultaat 2010 voor een bedrag van € 169.046 negatief beïnvloed. Voorgesteld wordt dit te betrekken bij de berekening van het relevante tekort. Hierna worden de posten vermeld met een afwijking van meer dan € 25.000.

- *Beleidsplan brandweezorg* -/- € 70.000
Een extern rapport van Cap Gemini naar de brandweezorg in de regio Fryslân bevestigt een eerdere constatering dat Boarnsterhim niet voldoet aan de wettelijke kwaliteitseisen voor de brandweezorg. Om hieraan te voldoen is een Beleidsplan Brandweezorg opgesteld met bijbehorend plan van aanpak.
- *Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO)* -/- € 60.315
De via het gemeentefonds ontvangen middelen als gevolg van de Awbz-pakketmaatregel worden bijgeraamd voor de WMO-taak.
- *Informatisering en automatisering* -/- € 47.048
Het betreft hier meerkosten voor automatisering die voortvloeien uit de samenwerking met Leeuwarden en die nodig zijn om de continuïteit van de bedrijfsvoering te garanderen.
- *Geen dividend Essent* -/- € 35.000
In 2009 zijn de aandelen Essent verkocht. Het verkoopresultaat maakte onderdeel uit van het positieve rekeningresultaat 2009 (zie paragraaf 3.2) en is

gemeente dan kunnen deze in 2011 worden betrokken in de berekening van het relevante tekort 2011.

Ad 4 Najaarsnota (structureel en incidenteel)

Effecten najaarsnota: structureel

In de najaarsnota 2010 zijn de volgende structurele baten en lasten opgenomen die een negatief effect hebben voor het begrotingssaldo van € 75.853. Voorgesteld wordt dit bedrag te betrekken bij de berekening van het relevante tekort. De afwijkingen groter dan € 25.000 worden hieronder toegelicht.

- *Minder ontheffingsaanvragen Wro* -/- € 55.000
De geraamde ontheffingsverzoeken Wet ruimtelijke ordening (Wro) zijn te hoog ingeschat. De terugloop van de bouwactiviteiten zorgt voor achterblijvende legesopbrengsten.
- *Minder begraafrechten* -/- € 40.000
De grafrechten blijven achter bij de raming.
- *Overige nadelen najaarsnota structureel* -/- € 6.700
- *Kapitaallasten: afsluiting kredieten* + € 25.847
In aanvulling op de afgesloten investeringskredieten in de voorjaarsnota kan nog eens een bedrag van € 25.847 aan kapitaallasten vrijvallen wegens afgesloten kredieten.

Effecten najaarsnota: incidenteel

De incidentele effecten uit de najaarsnota 2010 met een nadelig effect op het begrotingssaldo bedragen € 58.703. Voorgesteld wordt dit bedrag te betrekken bij de berekening van het relevante tekort. Hierna worden de posten vermeld met een afwijking van meer dan € 25.000.

- *Storting voorziening dubieuze debiteuren* -/- € 130.495
De openstaande posten zijn beoordeeld waarbij oude vorderingen uit de jaren 2001 tot en met 2008 als oninbaar zijn beoordeeld. In totaal gaat het om een bedrag van € 130.495 dat wordt gestort in de voorziening debiteuren.
- *Extra storting Appa* -/- € 111.776
Op basis van actuariële berekeningen door Raet is voor 2010 een eenmalige storting in de voorziening Appa (Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers) nodig van € 111.776 in verband met de pensioenverplichtingen van de huidige en voormalige wethouders.
- *Korting budget WWB* -/- € 99.114
Als gevolg van de in augustus 2010 bekend gemaakte daling van het bijstandsbudget voorziet Boarnsterhim een budgetdaling van € 275.414. Op basis van de uitgaven tot dan toe wordt een nadeel voorzien voor heel 2010 van € 99.114.
- *Vervroegde deelname FPU* -/- € 46.500
Met een medewerker is vervroegde deelname aan de flexibele pensioenregeling FPU overeengekomen. De eenmalige storting in de verzekering daarvoor na aftrek van de daling van de personeelslasten bedraagt € 46.500.
- *Inhuur BAG-project* -/- € 38.000
In verband met de tijdige oplevering van het project Basisregistratie Adressen en Gebouwen per 1 oktober 2010 is door de gemeente gebruik gemaakt van externe inhuur voor een bedrag van € 38.000.
- *Begeleiding artikel 12* -/- € 30.000
De inzet van de externe adviseur van de gemeente vraagt onder meer voor de beoordeling van de beheerplannen meer tijd dan aanvankelijk ingeschat.
- *Overige nadelen najaarsnota incidenteel* -/- € 5.967
- *Lagere storting in de voorziening* + € 333.977
In de begroting is nog rekening gehouden met een storting in de voorziening voor wachtgeld voor 3 fulltime wethouders. Het huidige college van B&W bestaat mede als gevolg van een doorgevoerde ombuiging uit 3 deeltijd

wethouders. Dit resulteert in een lagere storting in de voorziening voor wachtgelden.

- *Aanvullende uitkering Wwb over 2009* + € 40.172
De gemeente heeft over 2009 een aanvullende uitkering ontvangen in verband met tekorten op het inkomensdeel van de Wet werk en bijstand (Wwb). Voor het derde achtereenvolgende jaar wordt de tekort drempel van 10% overschreden. Over 2009 ontving de gemeente € 40.172.
- *Verkoop stroken grond en water* + € 29.000
De gemeente werkt mee aan de verkoop van een strook grond en water aan woningeigenaren in Terherne. De incidentele opbrengst is € 29.000.

Extra afschrijvingslast na screening activa

In de najaarsnota raamt Boarnsterhim ook een extra afschrijvingslast in verband met de screening van de activa. Een bedrag van € 398.859 aan activa wordt afgeschreven, zodat wordt voldaan aan het BBV. Het betreft hier een na-ijleffect van de controle van de jaarrekening 2009. Het is de bedoeling dat de accountant in zijn rapport van bevindingen over 2010 de noodzaak van deze extra afschrijvingslast definitief zal bevestigen.

Verder heeft in de voor- en najaarsnota geen herrekening van de renteomslag plaatsgevonden. In de slotwijziging van de begroting 2010 die Boarnsterhim heeft doorgevoerd, is het rentevoordeel van de renteomslag ingeschat op circa € 366.500. Dit omvangrijke voordeel kan worden verklaard doordat de renteomslag was gebaseerd op het begrotingstekort uit de primitieve begroting en de daarmee gepaarde gaande noodzaak tot financiering. Aangezien het toegestane uitgavenniveau echter aanzienlijk lager heeft gelegen in 2010, zijn deze rentekosten niet gerealiseerd.

Nu de noodzaak van de extra afschrijvingslast definitief zal worden bevestigd in het rapport van bevindingen over 2010 en in de wetenschap dat het rentevoordeel van de renteomslag niet in de voor- en najaarsnota is verwerkt, is er voor gekozen beide effecten niet te betrekken in de berekening van het relevante tekort. Het definitieve effect zal tot uiting komen in de jaarrekening en worden betrokken bij het artikel 12-rapport van 2011.

Ad 5 Bijdrage in negatieve algemene reserve

De algemene reserve laat op basis van de gemeenterekening 2009 en na resultaatsbestemming een negatieve stand zien van € 4.564.000. Onder verwijzing naar de toelichting in paragraaf 4.3 wordt ter vermindering van deze negatieve stand in 2010 een annuïteit van € 997.354 betrokken bij de berekening van het relevante tekort.

Ad 6 Jaarrekening 2009

De netto-storting in de algemene reserve van € 1.426.000, als resultaatbestemming in de jaarrekening 2009, zorgt voor een verlaging van het negatieve saldo van de algemene reserve en daarmee voor een lagere bijdrage voor de sanering van de negatieve stand zoals die is toegelicht onder ad 5. Met deze inzet van het vrij beschikbare rekeningresultaat, zijn er uit de rekening 2010 geen middelen meer beschikbaar voor de verlaging van het relevante tekort 2010.

Ad 7 Achterstallig onderhoud wegen

In paragraaf 6.3.3.2 is ingegaan op het achterstallig onderhoud van de wegen. Het wegwerken van deze achterstand vergt een eenmalige financiële injectie van € 3.507.258. Voorgesteld wordt de lasten van het achterstallig onderhoud bij de wegen op basis van een vijfjarige annuïteit en tegen 3,6% te betrekken bij het relevante tekort. Dit komt voor Boarnsterhim neer op een bedrag van € 766.428 per jaar.

Ad 8 Regulier onderhoud wegen

Het reguliere onderhoud van de wegen is in paragraaf 6.3.3.2 gecijferd op € 1.344.037. In de geaccepteerde begroting 2010 heeft de gemeente een bedrag voor regulier onderhoud aan de wegen opgenomen van € 1.211.998. Dit betekent incidenteel (alleen voor 2010) een belasting van het relevant tekort met € 132.053. Met ingang van 2011 kan dit in mindering worden gebracht op de budgetuitzetting van € 1 miljoen voor kapitaalgoederen waarna nog een bedrag resteert van € 867.961. Voor verdere toelichting zie eveneens paragraaf 6.3.3.1.

Ad 9 Achterstallig onderhoud gebouwen

In paragraaf 6.3.3.3 is ingegaan op het achterstallig onderhoud van de gebouwen. Het wegwerken van deze achterstand vergt een eenmalige financiële injectie van € 845.391. Voorgesteld wordt de lasten van het achterstallig onderhoud bij de gebouwen op basis van een vijfjarige annuïteit en tegen 3,6% te betrekken bij het relevante tekort. Dit komt voor Boarnsterhim neer op een bedrag van € 184.740 per jaar.

Ad 10 Regulier onderhoud gebouwen

Het reguliere onderhoud van de gemeentelijke gebouwen is in paragraaf 6.3.3.3 berekend op € 140.999. In de werkbegroting 2010 heeft de gemeente een bedrag voor regulier onderhoud aan de gebouwen opgenomen van € 144.140. Dit betekent incidenteel (alleen voor 2010) een bijdrage aan het relevant tekort van € 3.142. Met ingang van 2011 kan dit worden toegevoegd aan de budgetuitzetting van € 1 miljoen voor beheerplannen. Voor verdere toelichting zie paragraaf 6.3.3.3.

Ad 11 Regulier onderhoud openbare verlichting

In paragraaf 6.3.3.4 is ingegaan op het onderhoud van de openbare verlichting. Het reguliere onderhoud van de openbare verlichting komt uit op € 90.393. In de werkbegroting 2010 heeft de gemeente een bedrag voor regulier onderhoud aan de openbare verlichting opgenomen van € 39.774. Dit betekent incidenteel (alleen voor 2010) een belasting van het relevant tekort van € 50.589. Met ingang van 2011 kan dit in mindering worden gebracht op de budgetuitzetting van € 1 miljoen voor beheerplannen. Voor verdere toelichting zie paragraaf 6.3.3.1.

Ad 12 Vervangingsinvesteringen openbare verlichting

In paragraaf 6.3.3.4 is ingegaan op de vervangingsinvesteringen voor de openbare verlichting. Met de noodzakelijke vervanging van de openbare verlichting is in de komende tien jaar ieder jaar een bedrag gemoeid van € 149.546. De daarmee samenhangende kapitaallasten komen in 2010 uit op een bedrag van € 13.053. In de begroting 2010 is een bedrag van € 43.455 beschikbaar voor vervanging. Voorgesteld wordt de incidentele verlaging van het vervangingsbudget van € 30.402 bij het relevante tekort 2010 te betrekken.

Ad 13 Regulier onderhoud speeltuinen

Het reguliere onderhoud van de speeltuinen komt in paragraaf 6.3.3.5 uit op € 33.820. In de geaccepteerde begroting 2010 heeft de gemeente een bedrag voor regulier onderhoud aan de speeltuinen opgenomen van € 34.218. Dit betekent incidenteel (alleen voor 2010) een bijdrage aan het relevant tekort van € 398. Met ingang van 2011 kan dit worden toegevoegd aan de budgetuitzetting van € 1 miljoen voor beheerplannen. Voor verdere toelichting zie eveneens paragraaf 6.3.3.1.

Ad 14 Extra inspanning gemeente

Het dit jaar door de gemeente vastgestelde saneringsplan heeft gezorgd voor een perspectief op een sluitende begroting in 2015. Enkele in de berekening van het relevant tekort 2010 betrokken onderdelen, zorgen echter voor een significant tekort in de jaren tot en met 2014. Het betreft hier de structurele onderdelen uit de voor- en najaarsnota en de annuïtaire bijdragen voor (sanering van) de negatieve

algemene reserve en voor het achterstallig onderhoud wegen en gebouwen. Hierbij past de kanttekening dat de bijdrage voor de negatieve algemene reserve als structureel is aangemerkt, maar afhankelijk zal zijn van de rekeninguitkomsten ofwel de stand van de algemene reserve. Hierdoor zal deze bijdrage aan fluctuaties onderhevig zal zijn.

Om in de tussenliggende jaren een positiever begrotingsbeeld te realiseren, wordt voorgesteld, mede gelet op de oorzaken van het ontstaan van de problematiek (eigen beleid), het gemiddelde OZB-tarief in de regio, alsmede een eventuele naderende herindeling waardoor een OZB-harmonisatie voor de hand ligt, de gemeente een OZB-belastingverhoging op te leggen.

In paragraaf 5.4 is berekend dat Boarnsterhim bij de OZB-tarieven niet-woningen in vergelijking met de buurgemeenten beschikt over een extra belastingcapaciteit van € 495.000. Dit komt neer op een stijging van (afgerond naar beneden) 16% van de totale OZB-opbrengst die in 2010 € 3.054.000 bedraagt. Gelet op het tijdstip van gereedkomen van dit artikel 12-rapport wordt voorgesteld het belastingvoorschrift met ingang van 2012 te laten ingaan en te laten bestaan uit een jaarlijkse verhoging van de totale OZB-opbrengst van 5% in de jaren 2012 tot en met 2014 eventueel te vermeerderen met door de gemeente door te voeren inflatieverhogingen voor deze jaren. Indien de thans voorziene herindeling van Boarnsterhim in deze periode wordt gerealiseerd, kunnen de ramingen van de in de laatste meerjarenraming van de gemeente voorziene OZB-opbrengststijging van 5% per jaar (vanzelfsprekend) voor de jaren dat de gemeente Boarnsterhim niet meer bestaat, worden omgezet in een saneringstaakstelling van gelijke omvang.

Voor het jaar 2010 levert dat weliswaar geen bijdrage op ter verlaging van het relevante begrotingstekort, maar het levert wel een verlaging van het begrotingstekort op in de jaren 2012 en met 2014.

Gelet op het vorenstaande wordt voorgesteld om aan de gemeente Boarnsterhim een aanvullende uitkering voor het jaar 2010 te verlenen van € 3.580.000.

6.4 Conclusie

De raad van Boarnsterhim heeft voor het jaar 2010 een begroting vastgesteld die sluit met een tekort van € 15.297.481, waarvan € 3.415.015 structureel. Bij de start van het artikel 12-proces zijn afspraken gemaakt over het geaccepteerde begrotingstekort. Daarbij is aangesloten bij de binnen Boarnsterhim gehanteerde werkbegroting 2010. De ramingen in die werkbegroting zijn bepaald door de lastenstijgingen ten opzichte van de laatste goedgekeurde begroting 2009 plus goedgekeurde wijzigingen te elimineren. Op dit geaccepteerde begrotingstekort 2010 zijn een aantal correcties doorgevoerd in verband met het vastgestelde saneringsplan, de voor- en najaarsnota, de negatieve algemene reserve en de beoordeelde beheerplannen. De gemeente levert een bijdrage aan de oplossing van de financiële problematiek via het saneringsplan, door een bijdrage aan de sanering van de algemene reserve via de bestemming van de jaarrekening 2009 en door de voorgestelde extra inspanning in de vorm van een belastingvoorschrift met ingang van 2012. De correcties op het geaccepteerde begrotingstekort leiden tot een relevant tekort voor 2010 van € 3.580.316.

7 Conclusie en advies

De gemeente Boarnsterhim heeft voor het jaar 2010 voor de eerste keer een aanvraag ingediend voor een aanvullende uitkering uit het gemeentefonds. De begroting 2010 sluit met een structureel tekort van € 3.415.015.

Boarnsterhim voldoet aan de eisen voor toelating tot artikel 12. De aanvraag is tijdig ingediend, de eigen inkomsten behorende tot het zogenaamde belastingpakket liggen boven het voorgeschreven redelijk peil en er is sprake van een aanmerkelijk én structureel tekort.

Op basis van het in het rapport gestelde wordt voorgesteld voor Boarnsterhim voor het jaar 2010 een aanvullende uitkering uit het gemeentefonds te verstrekken van € 3.580.000. Verder wordt voorgesteld aan de te verlenen aanvullende uitkering de volgende bijzondere voorschriften te verbinden:

- het opstellen van een saneringsbegroting 2012-2015 waarvan uiterlijk de jaarschijf 2015 reëel (dus zonder aanvullende steun) sluitend is;
- het verhogen van de belastingopbrengst voor het onderdeel OZB voor de jaren 2012 tot en met 2014 met jaarlijks 5%-procent; indien de thans voorziene herindeling van Boarnsterhim in deze periode wordt gerealiseerd, kunnen de ramingen van de in de laatste meerjarenraming van de gemeente voorziene OZB-opbrengststijging van 5% per jaar voor de jaren dat de gemeente Boarnsterhim niet meer bestaat, worden omgezet in een saneringstaakstelling van gelijke omvang; en
- indien de voorgenomen herindeling doorgang vindt, dan is het streven erop gericht de gemeente voor de datum van herindeling 'schoon' op te leveren.

Den Haag, 9 februari 2011

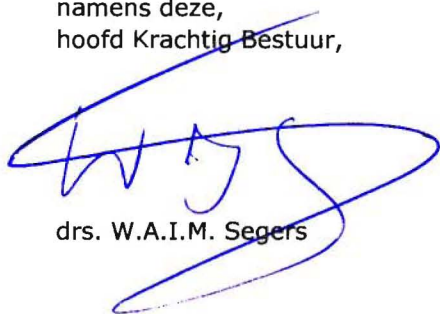
De Programmadirectie Krachtig Bestuur,

de inspecteur,



mr. T.P.M. van der Lelij

Gezien en akkoord,
de directeur van de Programmadirectie Krachtig Bestuur,
namens deze,
hoofd Krachtig Bestuur,



drs. W.A.I.M. Segers

Bijlage 1 Clustervergelijking nettolasten Boarnsterhim conform door de gemeenteraad vastgestelde begroting met inkomsten gemeentefonds

Gemeente				
Jaar	Boarnsterhim			
Inwoners	2010			
	19.306			

Cluster	Netto lasten	Gemeente fonds uitkering	Verschil	Verschil per inw.
	(x €1.000)	(x €1.000)	(x €1.000)	(x €1)
<u>Inkomstenclusters</u>	20.584	-19.693	891	46
Onroerendezaakbelastingen	2.854	-2.359	495	26
Algemene uitkering	17.271	-17.334	-63	-3
Overige eigen middelen (OEM)	218	0	218	11
Mutaties reserves	241	0	241	12
<u>Uitgavenclusters</u>	-35.881	19.691	-16.190	-839
Bestuur	-4.364	2.048	-2.316	-120
Bestuursorganen	-1.637	874	-763	-40
Algemene ondersteuning	-2.727	1.174	-1.553	-80
Voorzienigen bevolking	-11.001	9.851	-1.150	-60
Werk en inkomen	-1.399	1.284	-115	-6
Maatschappelijke zorg	-3.198	4.545	1.347	70
Educatie	-3.518	2.111	-1.407	-73
Kunst en ontspanning	-1.990	1.581	-409	-21
Oudheid	-388	71	-317	-16
Bevolkingszaken	-508	259	-249	-13
Bebouwing en omgeving	-3.601	2.582	-1.019	-53
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stadsvernieuwing	-2.071	814	-1.257	-65
Reiniging	377	-336	41	2
Openbare orde en veiligheid	-1.161	1.308	147	8
Fysiek milieu	-746	796	50	3
Openbare ruimte	-16.915	5.032	-11.883	-615
Riolering	-121	-222	-343	-18
Groen	-4.860	1.553	-3.307	-171
Wegen en water	-11.934	3.701	-8.233	-426
Overigen	0	178	178	9
Herindeling		0	0	0
Suppletie OZB		72	72	4
Diversen	0	106	106	5
Saldo na bestemming	-15.297	-2	-15.299	-792

Bijlage 2 Clustervergelijking nettolasten Boarnsterhim conform de toegestane begroting (=werkbegroting 2010), inclusief de OZB en tariefsverhogingen 2010, met inkomsten gemeentefonds

Gemeente				
Jaar	Boarnsterhim			
Inwoners	2010			
	19.306			

Cluster	Netto lasten	Gemeente fonds uitkering	Verschil	Verschil per inw.
	(x €1.000)	(x €1.000)	(x €1.000)	(x €1)
<u>Inkomstenclusters</u>	20.467	-19.693	774	40
Onroerendezaakbelastingen	3.054	-2.359	695	36
Algemene uitkering	17.246	-17.334	-88	-5
Overige eigen middelen (OEM)	331	0	331	17
Mutaties reserves	-164	0	-164	-8
<u>Uitgavenclusters</u>	-21.864	19.691	-2.173	-113
Bestuur	-5.037	2.048	-2.989	-155
Bestuursorganen	-1.598	874	-724	-38
Algemene ondersteuning	-3.439	1.174	-2.265	-117
Voorzienigen bevolking	-8.959	9.851	892	46
Werk en inkomen	-1.420	1.284	-136	-7
Maatschappelijke zorg	-3.042	4.545	1.503	78
Educatie	-2.450	2.111	-339	-18
Kunst en ontspanning	-1.427	1.581	154	8
Oudheid	-77	71	-6	0
Bevolkingszaken	-543	259	-284	-15
Bebouwing en omgeving	-3.146	2.582	-564	-29
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stadsvernieuwing	-2.006	814	-1.192	-62
Reiniging	657	-336	321	17
Openbare orde en veiligheid	-1.057	1.308	251	13
Fysiek milieu	-740	796	56	3
Openbare ruimte	-4.722	5.032	311	16
Riolering	154	-222	-68	-4
Groen	-860	1.553	693	36
Wegen en water	-4.016	3.701	-315	-16
Overigen	0	178	178	9
Herindeling		0	0	0
Suppletie OZB		72	72	4
Diversen	0	106	106	5
Saldo na bestemming	-1.397	-2	-1.399	-72

Bijlage 3 Clustervergelijking nettolasten Boarnsterhim conform de toegestane begroting (=werkbegroting 2010), inclusief de OZB en tariefsverhogingen 2010, en nettolasten selectiegroep met inkomsten gemeentefonds

	Dantumadiel	Groesbeek	Westerveld	Wijdemeren	Wymbritsel	gemiddelde selectiegroep	Boarnsterhim	Boarnsterhim	Boarnsterhim	
	verschil nettolasten met au per inw. (x €1)	verschil nettolasten met au per inw. (x €1)	verschil nettolasten met au per inw. (x €1)	verschil nettolasten met au per inw. (x €1)	verschil nettolasten met au per inw. (x €1)	verschil nettolasten met au per inw. (x €1)	nettolasten (x €1000)	algemene uitkering (x €1000)	verschil nettolasten met au per inw. (x €1)	Verskil per inwoner (x €1)
Inwoners	19.367	18.981	19.302	23.327	16.051				19.306	
Inkomstenclusters	168	20	269	108	117	136	20.467	-19.693	40	-96
Onroerendezaakbelastingen	6	-37	-33	0	-10	-14	3.054	-2.359	36	50
Algemene uitkering	7	-3	-13	0	-10	-3	17.246	-17.334	-5	-1
Overige eigen middelen (OEM)	37	84	210	57	49	88	331	0	17	-71
Mutaties reserves	119	-25	105	50	87	66	-164	0	-8	-75
Uitgavenclusters	-168	-20	-269	-108	-117	-136	-21.864	19.693	-112	24
Bestuursorganen	3	-10	-49	-40	-10	-23	-1.598	874	-38	-15
Algemene ondersteuning	-101	-21	-23	-16	-113	-52	-3.439	1.174	-117	-66
Werk en inkomen	-45	-13	-29	-39	-8	-28	-1.420	1.284	-7	21
Maatschappelijke zorg	13	-6	-46	38	-8	0	-3.042	4.545	78	78
Educatie	-12	4	-6	31	34	10	-2.450	2.111	-18	-28
Kunst en ontspanning	-16	9	-20	21	18	3	-1.427	1.581	8	5
Oudheid	-3	-4	-11	-9	-8	-7	-77	71	0	7
Bevolkingszaken	-1	4	-23	-12	-13	-9	-543	259	-15	-6
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stadsvernieuwing	-11	17	-56	-53	-4	-23	-2.006	814	-62	-38
Reiniging	1	-11	0	3	-34	-7	657	-336	17	24
Openbare orde en veiligheid	-2	-4	-35	-44	26	-15	-1.057	1.308	13	28
Fysiek milieu	9	15	28	3	17	14	-740	796	3	-11
Riolering	1	-5	21	13	-18	3	154	-222	-4	-7
Groen	15	-7	-42	-4	-35	-13	-860	1.553	36	49
Wegen en water	-27	20	20	-4	37	8	-4.016	3.701	-16	-24
Herindeling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Suppletie OZB	2	-11	-2	-2	-3	-3	0	72	4	7
Diversen	9	4	4	7	6	6	0	106	5	0
Saldo	0	0	0	0	0	0	-1.397	0	-72	-72

Bijlage 4 Beleidsombuigingen saneringsplan Boarnsterhim

Beleidsombuigingen ten behoeve van sanering onderbouwing volgens rapportage maart 2010	resultaat in 2014	resultaat in 2013	resultaat in 2012	resultaat in 2011	resultaat in 2010
nr pr					
1 1	17.000,00	17.000,00	17.000,00	17.000,00	17.000,00
1 1	8.000,00	8.000,00	8.000,00	8.000,00	-
2 1	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00	40.000,00
3 1	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00
7 1	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00
13 1	4.750,00	4.750,00	4.750,00	4.750,00	4.750,00
16 1	5.000,00	5.000,00	3.200,00	1.600,00	
21 1	4.000,00	4.000,00	4.000,00		
22 1	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	5.000,00
47b 1	3.240,00	3.240,00	2.700,00		
45 1	26.100,00	0,00	0,00	0,00	0,00
46 1	11.300,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4 2	15.000,00	15.000,00	15.000,00	15.000,00	
23 2	6.918,00	6.918,00	6.918,00	6.918,00	
24 2	772,00	500,00	250,00		
47a 2	6.918,00	6.918,00	5.765,00		
47a 2	6.000,00-	6.000,00-	5.765,00-		
60 2	24.500,00	24.500,00	24.500,00	24.500,00	24.500,00
5 3	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00
6 3	14.500,00	14.500,00	14.500,00	14.500,00	
26 3	7.465,00	4.980,00	2.490,00		
3 3	10.000,00-	10.000,00-	10.000,00-	10.000,00-	
27 3	18.200,00	18.200,00	6.000,00	3.000,00	
28 3	4.169,00	-	-		
14 3	-	-	-	-	22.057,00
50 3	7.059,00	5.000,00	2.500,00		
75 3	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	
75b 3	10.000,00	-	-	-	
62b nw	10.000,00	-	-		
29b nw	10.000,00	6.600,00	3.300,00		
7 4					
15 5	9.000,00	9.000,00	9.000,00	9.000,00	9.000,00
30 5	150.000,00	150.000,00	150.000,00	150.000,00	150.000,00
31 5	4.462,00	3.000,00	1.500,00	750,00	
32 5	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00
65 5	100.000,00	100.000,00	100.000,00	100.000,00	50.000,00
66 5	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	
9 6	10.946,00	10.946,00	10.946,00	10.946,00	10.946,00
10 6	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00
33 6	2.664,00	2.664,00	2.664,00	2.664,00	2.664,00
34 6	1.748,00	1.748,00	1.748,00	1.748,00	1.748,00
35 6	2.028,00	2.028,00	2.028,00	2.028,00	2.028,00
36 6	4.000,00	2.700,00	1.300,00		
37 6	4.620,00	3.080,00	1.540,00		
54 6	37.000,00	24.000,00	12.000,00		
76 6	140.000,00	140.000,00	140.000,00	140.000,00	140.000,00
38 7	35.000,00	35.000,00	35.000,00	-	
39 7	4.473,00	3.000,00	1.500,00		
40 7	10.014,00	10.014,00	10.014,00	10.014,00	10.014,00
41 7	12.756,00	12.756,00	12.756,00	12.756,00	12.756,00
42 7	59.434,00	59.434,00	59.434,00	59.434,00	
42 7	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	
43 7	12.759,00	12.759,00	12.759,00	12.759,00	12.759,00
44 7	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00	10.000,00
12 8	33.000,00	33.000,00	33.000,00	33.000,00	33.000,00
Subtotaal	999.795,00	911.235,00	€ 869.297,00	€ 797.367,00	€ 605.222,00